

Pang Bom Avslag

Om skälig levnadsnivå, godtycklighet och bedömningar samt
socialsekreterares handlingsutrymme

Av: Erik Hasselberg &
Emma Palmgren

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA63)
ht 2012

Handledare: Anna Angelin

Abstract

Authors: Erik Hasselberg and Emma Palmgren

Title: "Pang Bom Avlag - Om skäligen levnadsnivå, godtycklighet och bedömningar samt socialsekreterares handlingsutrymme".

Supervisor: Anna Angelin

Assessor: Anett Schenk

Before starting this research we had the apprehension that the concept of a "reasonable standard of living" was essential in decision making among the social workers in the field of financial social support. Since the concept is difficult to comprehend we saw the risk of arbitrariness and that the clients seeking the support have a different opinion about what would meet a reasonable standard. The purpose of this study has been to bring light to how social workers in the field are dealing with the concept of a reasonable standard of living relative to poverty and how they experience their margin for maneuvering relative to law, rules and regulations surrounding their field of work and also how they experience arbitrariness in decision making. We had a qualitative approach and after studying the concepts of poverty we interviewed eight social workers in the field of financial social support. Our research questions were: What do the social workers say are the central factors in decision making? How do the social workers experience the concept of a reasonable standard of living in decision making? How do the social workers experience their margin to maneuvering? How do the social workers experience arbitrariness in decision making? We created two vignettes, fictional cases, and asked questions about, for example, how the social workers would assess the application and how they experience their margin for maneuvering according to decision making. With the limited number of interviews, we can't make general conclusions, but we could see these following indications: In decision making the central factors are the concept of a reasonable standard", a pre-understanding of what people in general can afford and a children's perspective. Our respondents experienced that they act in a grey zone relative to maneuvering between the intentions in the law and local regulations, and what they themselves would like to decide. In the space between there is risk of arbitrariness. One conclusion is that it is never so easy as one of the respondent puts it: Pang Bom Refusal!

Key words: Poverty, arbitrariness, social support, social services, reasonable standard of living

Förord

Vi vill härmed tacka de personer som har stöttat oss i vårt arbete med den här uppsatsen. Ett stort tack vill vi först och främst rikta till de socialsekreterare som har ställt upp och avsatt tid för oss.

Tack till Anna för stöttning och handledning.

Tack till våra familjer som har varit ett stort stöd under hela processen fram till färdig uppsats.

Göteborg, december 2012

Erik Hasselberg och Emma Palmgren

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Problemformulering	7
1.3 Syfte och frågeställningar	8
1.4 Avgränsningar	8
2. Teori och tidigare forskning	9
2.1 Teoretisk utgångspunkt	9
2.2 Fattigdom	9
2.3 Skälig levnadsnivå	12
2.4 Godtycklighet och bedömningar	15
2.5 Handlingsutrymme	16
3. Metod	18
3.1 Metodval	18
3.2 Intervju med intervjuformulär	19
3.3 Vinjetter	20
3.4 Urval	20
3.5 Genomförande	22
3.6 Bearbetning och analys	24
3.7 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	24
3.8 Etiska aspekter	25
4. Resultat och analys	27
4.1 Användning av begreppet skälig levnadsnivå	27
4.2 Upplevelse av godtycklighet vid bedömningar	31
4.3 Upplevelse av handlingsutrymme	34

5. Avslutning	39
5.1 Sammanfattning	39
5.2 Avslutande diskussion	40
5.3 Förslag på vidare forskning	45
6. Källförteckning	47
7. Bilagor	49
Vinjetterna	49
Vinjett 1	49
Vinjett 2	50
Följdfrågor	50

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Vi som har skrivit uppsatsen har båda praktiserat och arbetat inom socialtjänsten och området ekonomiskt bistånd under vår tid som studenter på socionomprogrammet. Vi har på var sitt håll känt att det finns flera områden kopplade till arbetet med ekonomiskt bistånd som det skulle vara intressant att lära sig mer om och även belysa för andra, både de professionella som redan arbetar med ekonomiskt bistånd men också de som inte redan arbetar inom socialtjänsten.

När det nu har blivit dags att skriva C-uppsats började vi prata med varandra och snart tog idéerna form om en uppsats som belyser hur de professionella, det vill säga socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd, motiverar och fattar sina beslut gällande ekonomiskt bistånd. Begreppen handlingsutrymme, godtycklighet och bedömningar och skälig levnadsnivå upprepades ofta i våra inledande diskussioner och vi tänkte att vi kunde titta på arbetet med ekonomiskt bistånd utifrån dessa begrepp.

Det som slutligen låg till grund för vårt val av uppsatsområde var den tidningsartikel vi fann i Göteborgs Posten (2009). Den tar upp ett ärende där en man ansöker om bistånd i form av potensmedlet Viagra. Han får ett avslag på sin ansökan av socialtjänsten och överklagar därefter beslutet. Länsrätten, nuvarande Förvaltningsrätten, finner att mannen har rätt till bistånd utifrån underlaget. Det som vi finner intressant med ärendet är att Länsrätten ger mannen rätt till bistånd men de specificerar inte hur biståndet skall vara utformat. Det är upp till Socialtjänsten och berörd socialsekreterare att avgöra hur biståndet därefter skall vara utformat. Här kommer frågor om skälig levnadsnivå fram. Hur ofta är det skäligt att få Viagra? Hur stort är socialsekreterarens handlingsutrymme? Finns det risk för en godtycklig bedömning i ärendet? Vi har sett att liknande frågor är en del av socialsekreterarnas vardag.

Vår studie genomförs i Göteborg. Göteborgs stad är ett intressant område att genomföra en studie i eftersom den är uppdelad i 21 stadsdelsnämnder (under skrivandets gång genomfördes en omorganisering där 21 nämnder blev 10). Varje stadsdelsnämnd har ansvar för sitt område när det gäller kommunal service till de som bor där. Syftet är att besluten kommer närmare invånarna och kan anpassas efter de särskilda behov som finns i området.

I boken Socialtjänsten i blickfånget (2008) beskrivs trender inom det sociala arbetet. Ökad specialisering är den starkaste trenden, man skiljer mellan barnavård, missbruksfrågor och försörjningsstöd. Inom dessa områden sker dessutom en ytterligare specialisering där en socialsekreterare inom försörjningsstöd antingen tar emot nya ärenden eller jobbar med långvariga ärenden, man särskiljer barnfamiljer, unga vuxna eller de i behov av rehabilitering (Bergmark & Lundström 2008).

1.2 Problemformulering

Innan vi började skriva den här uppsatsen gjorde vi praktik inom ekonomiskt bistånd. Vi blev introducerade till begreppet skälig levnadsnivå, vilket ofta förekommer i beslut och bedömning. Vi fick uppfattningen om att begreppet sätter gränser för vad som kan beviljas och inte. Begreppet uppledes dock otydligt både för oss som har varit nya inom socialt arbete och för de socialsekreterare som försökte reda ut begreppen. Det har varit svårt för de professionella att förklara vad som är skälig levnadsnivå eller inte, både för oss och för klienterna.

Socialtjänstlagen (2001:453) som ramlag ger socialsekreterarna ett handlingsutrymme och möjlighet att tolka lagstiftningen och förhålla sig till vad som är skälig levnadsnivå. Eftersom det alltid görs individuella bedömningar gällande rätten till ekonomiskt bistånd händer det att bedömningarna skiljer sig åt trots liknande förutsättningar i ärendet. Skillnaderna är både på gott och ont. Det är bra att den som söker bistånd får möjlighet till en bedömning som grundar sig på dennes specifika situation. Men möjlighet till tolkningar kan leda till godtycklighet som baseras på personligt tyckande i stället för en professionell bedömning, vilket påverkar rättssäkerheten negativt.

Ett exempel på dessa komplexa problem är när klienter hänvisar till att en granne med till synes samma förutsättningar har beviljats något som de själva fått avslag på. Eller att samma familj fått olika besked om vad som gäller i en fråga från två olika stadsdelar när de flyttat till en ny lägenhet. Det blir mer eller mindre uppenbart för socialtjänstens klienter när bedömningar i deras ärende skiljer sig åt beroende på hur socialtjänsten är organiserad. Vidare kan det antas vara av vikt vilken socialsekreterare de träffar och dess rådande normativa komponenter.

För att kunna skapa förståelse för hur socialsekreterare i sitt dagliga arbete förhåller sig till tolkningsmöjligheterna i lagstiftningen så har vi tittat närmare på begreppen skälig levnadsnivå, handlingsutrymme och godtycklighet samt tillhörande teorier.

Genom att använda vinjetter med samma beskrivning av ett ärende och genom att ställa samma frågor till alla respondenter vill vi visa hur socialsekreterarna upplever sitt handlingsutrymme och hur de gör bedömningar gällande rätten till ekonomiskt bistånd.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att belysa hur de professionella, det vill säga socialsekreterarna, förhåller sig till begreppen handlingsutrymme, godtycklighet och bedömningar samt skälig levnadsnivå.

För att kunna göra detta har vi arbetat efter följande frågeställningar:

Vad uppger socialsekreterarna är de centrala faktorerna när de fattar beslut avseende ekonomiskt bistånd?

Hur förhåller sig socialsekreterarna till begreppet skälig levnadsnivå som en central faktor i beslutsfattandet?

Hur uppfattar socialsekreterarna sitt handlingsutrymme vid bedömningen av ekonomiskt bistånd?

Hur ser socialsekreterarna på huruvida godtycklighet finns i besluten som fattas?

1.4 Avgränsningar

Vi har valt att avgränsa C-uppsatsen till att handla om hur de professionella, det vill säga socialsekreterarna motiverar och fattar beslut gällande ekonomiskt bistånd. Valet är grundat på att vi anser att de ärenden och beslut som de professionella ibland fattar kan vara både komplexa och mångfacetterade. Vidare har vi i åtanke att enbart belysa de professionella, det vill säga socialsekreterare med myndighetsutövning inom ekonomiskt bistånd. Det hade även varit intressant att få med klientens röst i vår uppsats, men då vi inte har så mycket tid till uppsatsskrivandet, har vi valt att avgränsa arbetet till att enbart belysa de professionellas syn.

Vidare har vi avgränsat arbetet till att handla om fyra olika socialkontor i Göteborgs Stad. Anledningen till att vi har valt att studera socialtjänsten i Göteborg är att det är en tillräckligt stor stad för att få möjlighet för att få tillräckligt många respondenter. Vi arbetade under tesen att det kan förekomma intressanta variationer i hur respondenterna besvarar våra vinjetter och de övriga frågor vi ställer. Vi har valt ut fyra olika socialkontor. Detta för att vi tror att det är en relevant mängd för att eventuellt kunna identifiera intressanta likheter såväl som olikheter. Med den här uppsatsen kommer vi att föra en diskussion utifrån de intervjuer vi har gjort som behandlar begreppen, handlingsutrymme, godtycklighet och skälig levnadsnivå.

Eftersom de beslut som socialsekreterarna fattar inom ekonomiskt bistånd alltid är individuella är det den enskilda socialsekreterarens motivering och inte organisationens motivering kring beslut vi vill föra fram.

2. Teori och tidigare forskning

2.1 Teoretisk utgångspunkt

Syftet med denna uppsats är att belysa hur socialsekreterarna förhåller sig till begreppen godtycklighet och bedömningar samt skälig levnadsnivå i sin handläggning och hur de ser på sitt handlingsutrymme. Därför har vi valt att analysera vår empiri utifrån tidigare forskning och teorier som fördjupar förståelsen av dessa nyckelbegrepp. För att förstå den kontext som vår forskning hamnar inom behövs även ett belysande av och problematisering av fattigdomsbegreppet och synen på fattigdom. Skälig levnadsnivå handlar om att klienten inte skall behöva leva i fattigdom utan ha en rimlig levnadsstandard. För att kunna förstå hur detta kan preciseras och bedömas är teorier kring fattigdom centrala att knytas till detta. Vi menar att denna inriktning på teori och forskning ger oss möjlighet att belysa den kontext som socialsekreterarnas handlingsutrymme påverkas av.

2.2 Fattigdom

Man kan se på fattigdomsbegreppet på olika sätt. Ett sätt är att sätta en gräns för absolut fattigdom, där man traditionellt har räknat alla som har en inkomst under en viss nivå räknas som fattiga. Man har senare övergått till att tala om olika relativa fattigdomsbegrepp där det

mer handlar om upplevelsen av fattigdom och den egna situationen jämfört med andras i samma typ av samhälle.

Man kan finna två framträdande definitioner som kan användas för att kunna förklara vad fattigdom är och hur man kan använda dem för att erhålla förståelse kring begreppet fattigdom. Den första definitionen är relativ deprivation. Begreppet myntades av Peter Townsend (1979). Han menade att fattigdom framförallt är ett socialt fenomen som måste ses och förstås relaterat till ett socialt sammanhang. Det är inte den som undersöker och dess egna värderingar som skall avgöra ifall någon är fattig. Vidare skall inte heller politiska organ göra den bedömningen. Fattigdomsforskningen ska grundas på en empirisk studie om den allmänna livsstilen. Fattigdom kan endast förklaras som en påtvingad ofrivillig avvikelse från den allmänna livsstilen (Townsend, 1979). Det Townsend skriver om avvikelse från den allmänna livsstilen kan relateras till begreppet skäligen levnadsnivå som bedöms i relation till det omgivande samhället.

Townsend (1979) menade att ifall man utgår från relativ deprivation kan begreppet fattigdom göras objektivt. För att kunna göra det krävs det att innehållet i den allmänna livsstilen fastställs genom empiriska undersökningar. När det är fastställt vilken typ av sociala vanor och konsumtion som anses tillhöra den allmänna livsstilen så är det möjligt att kontrollera vilka människor som är depriverade och då i vilken utsträckning de är depriverade. Individens egentliga levnadsstandard kan då relateras till samhällets genomsnittliga levnadsstandard. Det betyder att fattigdom som begrepp sett frånkopplas från experters, politikernas och forskarens egna värderingar. Vidare frånkopplas fattigdom från individernas egen känsla av att vara fattig (ibid.).

Ett centralt begrepp är deprivation, det betyder att en individ är utestängd från konventioner, konsumtion och sociala aktiviteter. Deprivation kan framträda både som en social företeelse och materiell och den är lika allvarlig var den än uppträder. Townsend (1979) menade att upplevelsen av deprivation kan var mer eller mindre betungande för olika individer. Deprivation är ett relativt fenomen som uppträder olika beroende på den tid och kultur som för tillfället råder (ibid.).

Townsend (1979) menar att en människa kan ses som depriverad trots att den äter mat som är näringsriktig samt har kläder och bostad som skyddar den. Att uppleva deprivation är inte

samma sak som att vara fattig. Han menar att det är ovanligt att en människa på alla sätt lever i enlighet med den allmänna livsstilen. De flesta människor avviker på vissa punkter från den allmänna livsstilen, detta då de ibland inte har råd att köpa saker som andra i dess omgivning har råd med. Men om samma person upplever deprivation på flera punkter är det befogat att tala om fattigdom. Med detta menar han att fattigdom är en effekt av multipel deprivation (ibid.).

Den andra definitionen på hur fattigdom och skälig levnadsnivå kan definieras är myntad av Joanna Mack och Stewart Lansley (1985). De myntade begreppet den konsensuella fattigdomsdefinitionen. De menade att fattigdom är en påtvingad avsaknad av socialt bestämda nödvändigheter. Det primära är att finna en allmän miniminorm för konsumtion av tjänster och varor. Aspekter som rör sociala kontakter, hälsa, arbetslöshet och så vidare ses som orsaker till eller som effekter av fattigdom men de utgör i sig själva inte givna indikatorer på fattigdom. De kallade den för konsensuell då den antas ge en bild av en socialt fastställd minimistandard. Vidare menade de att de inte ger anspråk på någon total objektivitet (ibid.).

Mack och Lansley (1985) använde också deprivation som en indikator på fattigdom och skapade ett deprivationsindex. Deras empiriska undersökning baserades på en survey. Respondenterna under 80-talets Storbritanniens fick uppge vilken typ av konsumtion som var nödvändig för att upprätthålla en minimistandard. I de fall 51 % eller mer av respondenterna ansåg något som nödvändigt användes det som en indikator på deprivation. De, liksom Townsend (1979), såg att det fanns en brytpunkt där deprivationens omfattning ökade markant i förhållande till inkomsten. Denna brytpunkt fixerades vid en inkomst nivå som motsvarade ca 150 % av normen för supplementary benefit, vilket kan översättas med motsvarande socialbidragsnivå i Sverige. Detta var samma nivå som Townsend (1979) kom fram till i sin studie (Mack & Lansley, 1985).

Angelin (2009) har i sin doktorsavhandling, *Den dubbla vanmaktens logik*, intervjuat socialbidragstagare. Hon visar att en majoritet av intervjupersonerna upplever att den levnadsnivå det beviljade försörjningsstödet möjliggör är oskäligt låg. Hon beskriver diskrepansen mellan socialtjänstens uppfattning och klientens bedömning av vad som är grundläggande behov och hur mycket pengar som behövs för att tillgodose dessa behov. Hon beskriver de intervjuades uppfattning att deras behov konsekvent reduceras till lägsta möjliga anspråksnivå (ibid.).

2.3 Skälig levnadsnivå

I 4 kap. 1 § Socialtjänstlagen står det att den som inte kan tillgodose sina egna behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och för sin livsföring i övrigt. Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndssystemet är skapat med en utgångspunkt för att bistå människor som inte själva kan försörja sig och på det sättet inte når upp till en skälig levnadsnivå (Socialstyrelsen, 2012).

I boken Ekonomiskt bistånd (2003) kan man läsa att det som menas med skälig levnadsnivå är en bedömning som görs vid det aktuella söktillfället. Beslutet fattas utifrån den sökandes levnadsförhållanden. Då Socialtjänstlagen är en ramlag medför detta för kommunernas del att de har en stor tolkningsfrihet gällande verksamhetens utformning och det ekonomiska biståndet. Till sin hjälp vid bedömningen gällande skälig levnadsnivå utformar respektive kommun egna riktlinjer. Kommunerna följer även riksnormen för att bedömningen och det ekonomiska biståndet skall vara så enhetligt och rättssäkert som bara möjligt (Socialstyrelsen, 2003). Vidare beskriver Socialstyrelsen (2012) begreppet skälig levnadsnivå i en kartläggning om tolkningen av begreppet att det inte definieras närmare i någon lagtext. Man kan dock finna uttalanden i propositioner och utskottsbetänkanden där skälig levnadsnivå förklaras närmare. Det framgår då att vad som ryms inom begreppet skälig levnadsnivå inte bara är en nivåbestämning utan även vad för slags bistånd som kan innebära en skälig levnadsnivå.

Det innebär att en markering görs vid Socialtjänstlagens syfte att garantera kommuninvånarnas rätt att få sina behov tillgodosedda om de inte själva kan göra det. Därför måste nivåerna på biståndet vara så pass höga att detta uppfylls. På så sätt blir begreppet skälig levnadsnivå en lägsta nivå för vad biståndet kan innehålla som ändå uppfyller kraven om att tillgodose medborgarnas behov (ibid.).

Vad som vidare beskrivs av förarbetena är att försörjningsstödet skall täcka kostnaderna av de mest grundläggande behoven. Vad som anses är behövt kan inte bestämmas rakt av utan dessa kostnader bör bedömas utifrån den allmänna standarden i samhället, det vill säga, vad människor i allmänhet kan kosta på sig. Det betyder att om standarden i allmänhet förbättras

så bör det rimligen innebära en höjning av det ekonomiska biståndet. Av utgifter som inte kan schabloniseras och som då inte ingår i normen, måste en avvägning göras utifrån vad en låginkomsttagare har råd med. ”... utgångspunkten vid bedömningen av skälig boendestandard är vad en låginkomsttagare på orten normalt har möjlighet att kosta på sig jämfört med vad den biståndssökande har för faktiska kostnader” (Socialstyrelsen, 2012, sid.12).

Vad som avses med en låginkomsttagare beskrivs inte av dessa förarbeten. Man kan dock dra slutsatser att den fastställda riksnormens nivå bör vara att jämföra med vad människor i allmänhet har råd med. De beslut om kostnader som ligger utanför den normen bör jämföras med vad en låginkomsttagare har råd med. Socialstyrelsen skriver vidare att; ”Närmare än så har alltså inte begreppet definierats av regering och riksdag och nivåerna är inte tydligt beskrivna.” (Socialstyrelsen, 2012, sid.13).

Det förutsätts i Socialtjänstlagen att det i varje enskilt fall görs en individuell bedömning av omfattningen av biståndsbehovet. Denna bedömning skall göras med ett helhetsperspektiv på personens eller familjens totala livssituation. Detta gäller även för bedömningen av vad som ingår i en skälig levnadsnivå, vilket innebär att det blir svårt eller rent av omöjligt att definiera och precisera begreppet (Socialstyrelsen, 2012).

Angelin (2009) beskriver att det som utgör ett behov eller vad som är skälig levnadsnivå för en individ inte helt kan framgå av Socialtjänstlagen som ramlag. En individuell prövning görs av socialsekreterarna i varje enskilt fall. Dessutom påvisar hon att det i bedömningen av vad som är ett behov, och hur mycket som behövs för att det skall anses skäligt, alltid medför subjektiva och normativa komponenter (ibid.). Ur brukarnas utgångspunkt av vad som är en skälig nivå för dem, skriver Angelin (2009) att försörjningsstödet inte upplevdes som tillräckligt för att räcka till övriga nödvändiga kostnader.

Hon förklarar att det delvis kan bero på att hennes intervjupersoner hade utgifter som många gånger var högre än de utgifter som räknas in i den socialbidragsnorm som beviljas för att upprätthålla en skälig levnadsnivå.

En sådan faktisk utgift, som försörjningsstöd inte utgår till, är tidigare skuldsättningar hos Kronofogden och olika kreditgivare. Detta även om man har en återbetalningsplan som man betalar varje månad. Vidare beskriver hon att flertalet av intervjupersonerna har eller har haft

skulder och de flesta har även erfarenheter av inkassokrav och betalningsanmärkningar (ibid.). Socialstyrelsen (2012) har granskat kommunernas styrdokument och riktlinjer i förhållande till vad man anser vara skälig levnadsnivå. Man har särskilt granskat det utifrån ett barnperspektiv. Barnperspektivet beskrivs i granskningen av skälig levnadsnivå över tid, att det är synligt i 80% av de granskade styrdokumenterna. Man har dock funnit att det då används främst på en generell nivå utan att genomsyra innehållen i dokumenten. Däremot finns det belyst i en del kommuners riktlinjer och där är det tydligt beskrivet i form av barnkonsekvensanalyser, checklistor och hänvisning till barnkonventionens text. Det som ännu fattas är att styrdokumenterna endast beskrivs på en generell nivå för olika behovsposter så som umgängesresor och dator/internet eller vid specifika tillfällen såsom inför vid förestående avhysning. Man har då inte tagit hänsyn till det specifika barnets behov. Detta pekar på att barnperspektivet ofta används som en formsak utan att användas till faktisk handling. Det som flera undersökningar visar på är att det fortfarande brister vid handläggningen av ekonomiskt bistånd ifråga om kompetens, politisk styrning och metodutveckling för att kunna använda sig av ett barnperspektiv i samklang med FNs barnkonvention som speglas i Socialtjänstlagens krav (Socialstyrelsen, 2012).

I granskningen av skälig levnadsnivå över tid har Socialstyrelsen (2012) visat att begreppet skälig levnadsnivå oftast inte närmare har definierats eller har fått allmänna tolkningar på olika socialkontor. Man kan finna att i vissa fall så används riksnormen som ett mått på skälig levnadsnivå. Socialstyrelsen vill dock avvisa detta antagande och anser att de beräkningar som Konsumentverket gör av behov, för vilka ligger till grund för riksnormen är otillräckliga som enda grund för beslut (Socialstyrelsen, 2012).

För att beskriva den socioekonomiska kontext där vi befinner oss tittar vi på den senaste undersökningen gällande inkomstfördelning. Den visar att skillnader mellan de som förvärvsarbetar och de som inte förvärvsarbetar ökar. Under 2000-talet ökade den ekonomiska standarden betydligt mer för de som förvärvsarbetar än de som inte hade arbete. För de med arbete har standarden ökat med 33 procent. Studerande, arbetslösa, och andra grupper har inte kunnat se lika tydlig ökning.

Ökningen har endast skett med 10 procent för de utan arbete. Detta innebär att det relativa avståndet mellan människors inkomster i Sverige har ökat. Relativ fattigdom kan öka även om absolut fattigdom inte gör det (SCB, 2012).

2.4 Godtycklighet och bedömningar

Tidigare forskning har visat att det finns skillnader i bedömningen gällande ekonomiskt bistånd. I avhandlingen *Utrymme för variation* belyser Hugo Stranz (2007) de variationer som förekommer mellan olika socialtjänster gällande beslut om ekonomiskt bistånd.

Det framkom bland annat att bedömningarna utifrån de vinjetter han använde varierade påtagligt. Stranz intervjuade socialsekreterare och variationerna var märkbara både på kommunal nivå samt mellan de olika socialsekreterarna. Genom resultaten framkom det att socialsekreterarna inte i någon av studiens vinjett var helt eniga om ansökan skulle beviljas eller avslås. Vidare var bristen på enighet omfattande i förhållande till de summor som utbetalas då en ansökan beviljas. När det gäller summorna som betalas ut vid en beviljad ansökan är även där bristen på enighet stor relaterat till summorna. Sammanfattningsvis menar Stranz att mycket tyder på att klienterna i omfattande utsträckning är i händerna på socialsekreterarens godtycke och att förutsebarheten för de bidragssökande är begränsat (ibid.).

I Ingrid Bybergs forskningsstudie *Kontroll eller handlingsfrihet?* (2002) finner man att det inte finns något klart samband som kan förklara vad de skilda besluten fattade av socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd beror på, gällande variationer i besluten, inom ekonomiskt bistånd fattade av handläggare. Hon menar att det är oroväckande att olika bedömningar görs i ett och samma ärende ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Vidare påtalar hon att orsaken bakom de varierade bedömningarna och besluten kan antas finnas hos den enskilde handläggaren som fattar beslutet (ibid.).

Byberg (2002) tar upp begreppet rättsäkerhet och menar på att det skall fungera som säkerhet för att motverka orättvisa mellan olika individer, eller grupper av individer. Vidare betyder rättslikhet och rättssäkerhet att myndigheter inte får behandla enskilda medborgare godtyckligt. Därför är det av vikt att myndigheterna agerar utifrån vissa på förhand givna ramar. Rättssäkerheten grundläggs eller ödeläggs då handläggning sker i ett ärende (ibid.).

I Socialstyrelsens kartläggning av skälig levnadsnivå (2012) diskuteras hur styrningen av ramarna det vill säga riktlinjer kan medföra ett godtycke i handläggningen. Om detaljeringen i riktlinjerna är för noga hur handläggningen i ett visst ärende bör göras så inskränker det

utrymmet för den individuella behovsprövningen. Men om detaljeringen av riktlinjen är för odetaljerad eller obestämd så kan det medföra att det blir ett visst godtycke i handläggningen (Socialstyrelsen, 2012).

I boken *Street-level bureaucracy* skriven av Michael Lipsky (1980) kan man läsa att gräsrotsbyråkraten oftast favoriserar de klienter som är hjälpsamma eller samarbetar i behandlingen, eller verkar vara mottagliga till hjälpen. När det fungerar som bäst utvecklar gräsrotsbyråkraten gynnsamma sätt av massbearbetning som mer eller mindre tillåter dem att handskas med klienterna rättvist, passande och framgångsrikt. I värsta fall hänger de sig åt favoriserande, stereotyper och rutiner, som alla tjänar privata eller kontorets syften (Lipsky, 1980).

2.5 Handlingsutrymme

I boken *Handlingsutrymme* (2008) kan man läsa att socialarbetare som står i direktkontakt med klienten brukar beskrivas med orden frontlinjebyråkrat, gräsrotsbyråkrat eller gatubyråkrat. Begreppen ovan är alla översättningar från Michael Lipskys myntade begrepp *street level bureaucrats*. Oavsett vilken av översättningarna man använder så syftar de till att definiera socialarbetarens position som en representant för en myndighet då de möter klienten (Johnsson, Laanemets & Svensson, 2008).

Det handlingsutrymme som den professionelle har tillgång till är relaterat till det uppdrag som organisationen sätter. Att ha tillgång till ett handlingsutrymme betyder inte enbart att den professionelle har möjlighet att välja, utan de skall även ha kompetensen att bedöma rimligheten i de val de kan göra. Vidare tar författarna upp att handlingsutrymmet varken är något positivt eller negativt. Det är en nödvändig synvinkel i det sociala arbetet där socialarbetaren ställs inför behov som varierar och händelser som är oförutsägbara. Det som är själva handlingsutrymmet är möjligheten att kunna agera mellan regler (Johnsson et al., 2008).

Socialarbetaren har genom handlingsutrymmet en valmöjlighet. De regler som den professionelle ska förhålla sig till ger den ett utrymme för egna tolkningar och tillämpningar. Valet att tolka är således upp till socialarbetaren. Tjänstemän brukar förklara att de följer regler, det är mer utav en ursäkt än en förklaring eftersom det finns ett spelrum med de regler

som finns. Socialarbetare har möjligheten att acceptera det utrymme som tilldelats av organisationen, eller att verka för en utvidgning av det. Det finns fyra tillvägagångssätt gällande hur man kan hantera handlingsutrymmet.

Det första är att följa organisationens riktlinjer och förklara för klienten att det är de regler som finns och att de måste följas. Den andra är att arbeta inifrån för att förändring skall ske. Då får man påtala de problem man finner för chefer och övriga i organisationen och verka för att handlingsutrymmet utökas. Det tredje är att arbeta utifrån för förändring. Det kan ske genom att väcka debatt i hur orimlig en regel är. Det fjärde är att gå runt problemet och hitta en lösning vid sidan av reglerna utan att nämna problemet (Johnsson et al., 2008).

Bergmark och Lundström (2008) skriver att de ekonomiska problem som många kommuner har haft har lett till en strävan efter lösningar som är kostnadseffektiva, det vill säga mer hemmaplanslösningar samt mer vård i öppen regi till skillnad mot köpt vård på institution. De skriver vidare att politiker samt chefer på högre positioner har sin lojalitet riktad mot det allmänna, vilket betyder att de strävar efter en så billig verksamhet som möjligt. Socialarbetaren däremot måste ha sin lojalitet riktad mot den som söker bistånd, mot utsatta grupper (Bergmark & Lundström, 2008). Enligt Bergmark och Lundström (2008) är socialarbetaren beroende av sin organisation för att kunna utföra sitt arbete, detta då det är organisationen som ger dem makt och de resurser som möjliggör deras arbete. Organisationen är byråkratiskt byggd och styrs av lagar, regler samt lokala politiker. Politikerna kan bestämma över det sociala arbetets ramar samt dess innehåll. Även den gemensamma uppfattningen i samhället om vilka problem som borde berättiga hjälp påverkar det sociala arbetet. (Bergmark & Lundström, 2008).

Flertalet socialarbetare har en strävan att undvika problematiska situationer, de vill finna en väg där organisationens och klientens intresse sammanfaller. De utformar riktlinjer och regler för att undvika godtycklighet och en alltför stor variation. Vidare skapar de rutiner där både socialarbetarens roll och klientens roll definieras i tron på att de alla ska agera lika. Den här typen av undvikandestrategier löser en del svårigheter, men de kan även skapa nya för att det fortsätter att uppstå tillfällen och individer där organisationens rutiner och regler inte passar. Författarna belyser att det även finns förändringsstrategier där det strävas efter att forma organisationen efter individen. Här uppstår det också nya problem, i form av rättviseproblem. Båda strategierna som nämndes ovan är oundgängliga delar i det framåtskridande utvecklandet

gällande handlingsutrymme och utav det sociala arbetet. Slutligen nämner författarna att lösa problemet för alltid har inga möjligheter att lyckas (Johnsson et al., 2008).

3. Metod

3.1 Metodval

Vi har valt en kvalitativ ansats till denna uppsats och ett induktivt angreppssätt. För insamlingen av empiri har vi valt att använda oss av en semistrukturerad intervju med hjälp av vinjetter som ringar in vårt undersökningsområde.

I boken *Metod helt enkelt* (2009) står att kvalitativa data förmedlar något om inte siffermässiga egenskaper hos undersökningspersonerna. Den typen av data brukar beskrivas som mjukdata (Larsen, 2009). Det författaren tar upp i texten om inte siffermässiga egenskaper hos undersökningspersonerna stämmer bra överens med våra vinjetter och följdfrågor, vi har inte att sammanställt empirin till så kallad hårddata utan istället till mjukdata. Vidare finner man att mätbar data betecknas som kvantitativ data ifall de kan kategoriseras så att man kan ange hur många som har valt respektive svarsalternativ. Resultatet redovisas sedan med hjälp av ett siffervärde (ibid.). Utifrån det Larsen (2009) nämner såg vi att vi inte kan använda oss av den kvantitativa metoden i vår uppsats. Vi bedömer att kvalitativa metoder passar bättre in på vår ansats.

Det finns ett antal olika angreppssätt till forskning. I ett hypotetiskt-deduktivt angreppssätt testas teoriers hållbarhet genom hypotesprövning. Här används för det mesta kvantitativa metoder. Vid ett induktivt angreppssätt har man oftast en oklar frågeställning och man har ingen önskan att undersöka teoriers hållbarhet genom hypotesprövningar. Det här angreppssättet syftar till att man skall erhålla en helhetsförståelse av ämnesområdet. Vidare är forskaren flexibel och låser inte fast sig på förhand vid någon specifik metod. Det är vanligt att en kvalitativ ansats förknippas med ett induktivt angreppssätt (Larsen, 2009).

Till denna uppsats har vi därför använt ett induktivt angreppssätt. Genom att vi använder oss av det här angreppssättet har vi fått en vidare förklaringsgrund för det område som vi har valt att studera närmare. Vidare passar den väl ihop med den kvalitativa metod som vi har använt oss av.

3.2 Intervju med intervjuformulär

Vi har valt att använda oss av intervjuformulär och skapa en semistrukturerad intervju i samband med insamlingen av empiri till vår uppsats. Till detta har vi valt att tillämpa vinjetter för att ytterligare ringa in vårt undersökningsområde.

I boken *Metod helt enkelt* (2009) står det att en intervju med intervjuformulär är en strukturerad intervju med öppna svar. Den som intervjuar sammanställer ett intervjuformulär med frågor som är färdigformulerade. Frågorna skall tillsammans utgöra ett bra underlag för besvarande av frågeställning och teman som ingår. De frågor som ställs, ställs på samma sätt och i samma följd till alla respondenter. En fördel med intervjuformulär är att informationsmängden reduceras samt att det blir lättare i efterarbetet. Vidare svarar alla respondenter på samma frågor vilket gör jämförelser enklare (Larsen, 2009). I boken *Samhällsvetenskaplig forskning* (2001) kan man läsa att den semistrukturerade metoden är en mellanvariant av den strukturerade och den fokuserade metoden och man använder sig av tekniker från de två metoderna. De frågor som ställs brukar vara specificerade och den som intervjuar har en markant större frihet att fördjupa svaren som däremot inte är tillåtet inom den strukturerade metoden. Det framkommer vidare att metoden leder till att svaren blir komparabla. Den har sin grund i en enhetlig struktur.

Mängden intervjuade respondenter är utvalt och beräknat så att de är representativa för befolkningen, vilket gör generaliseringar genomförbara (May, 2001). Vi har dock inte kunnat göra några säkra generaliseringar, detta på grund av vårt relativt begränsade underlag.

Vi har valt att genomföra intervjuer enligt den semistrukturerade metoden. Anledningen till att vi har valt just den metoden, beror på att vi ansåg den användbar eftersom vi skulle samla in empiri med hjälp av två vinjetter och öppna följdfrågor som handlar om skälig levnadsnivå. May (2001) beskriver idén bakom metoden är att alla respondenter får besvara samma fråga som är strukturerad på samma sätt (May, 2001).

Pål Repstad (2007) skriver att kvalitativa intervjuer har erhållit kritik gällande att de är alltför mycket individualiserad och oegennyttig. Den fokuserar i för stor utsträckning på enskilda individers åsikter och bortser ifrån sociala och materiella strukturer och ramvillkor. Författaren menar på att det inte är en invändning mot intervjuer, det är snarare en påminnelse

till när man skall analysera empirin (Repstad, 2007). Det han tar upp tyckte vi var viktigt att ha med sig vid sammanställning av intervjuer, det vill säga empirin och vid analysmomentet. Vi inser att de frågor vi ställt till de professionella och de svar vi har erhållit till viss del innehåller enskildas åsikter och därmed inte ger en komplett bild av området.

3.3 Vinjetter

Som vi nämnt tidigare så har vi använt oss av vinjetter vid intervjuerna. Vi ringade genom vinjetterna och de frågor vi ställde in det område som vi sedan skulle studera och analysera.

Enligt Larsen (2009). gör den här metoden att man genom att ringa in ett område, inte får en alltför stor informationsmängd som vi skall analysera och applicera med teori. Vidare är det en fördel att alla våra respondenter svarar på samma frågor och som är ställda på samma sätt i vårt efterarbete (Larsen, 2009). Vi hade inte som syfte med den här uppsatsen att ge några vidare förklaringar kring de variationer som förekommer i handläggningen inom ekonomiskt bistånd vid beslut om socialbidrag. Vi hämtade inspiration ifrån Hugo Stranz (2007), avseende skillnader vid handläggning och beslut fattade av handläggare inom ekonomiskt bistånd. Hans studie genomfördes genom enkäter. Enkäterna omfattade sex vinjetter. Enkäterna besvarades utav handläggare inom ekonomiskt bistånd ifrån elva kommuner i Stockholms län (Stranz, 2007). Ett genomförande av en liknande studie med vinjetter tilltalade oss och stärkte vår uppfattning om dess tillförlitlighet till vad vi ville uppnå med den här uppsatsen.

Alla socialsekreterare fick svara på två vinjetter och påföljande följdfrågor. Vi hade samma följd på fallbeskrivningarna och följdfrågorna i alla intervjusituationer. Det ledde till att intervjusituationen så långt som möjligt blev likvärdig för alla respondenter. Vi var medvetna om vikten för oss som intervjuade att uppträda likartat gentemot alla respondenterna detta för att inte påverka vårt syfte och studien i sig.

3.4 Urval

Hur man gör ett urval i en studie har att göra med vad man har som syfte att studera. I boken Närhet och distans skriven av Pål Repstad (2007) kan man läsa att huvudkriteriet för att få vara med i urvalet alltid är om forskaren räknar med att de aktuella individerna har relevant information relaterat till undersökningens frågeställningar. Frågeställningen eller

problemformuleringen avgör vem det är som är aktuell att intervjua, detta är något som kan ske relativt godtyckligt (Repstad, 2007).

Den här studiens syfte är att föra fram socialsekreterare inom ekonomiskt bistånds tankar och faktiska handlande kring begrepp som handlingsutrymme, godtycklighet och skälig levnadsnivå. Urvalet gjordes därför bland socialsekreterare på olika socialkontor i Göteborgs Stad.

I valet av socialkontor försökte vi välja ut fyra olika kontor som ingen av oss har haft någon kontakt med innan. Det var dock inte lätt att få tillgång till fältet. I de flesta fall fick vi inget svar alls på vår förfrågan om att komma och göra intervjuer. Vi har därför genomfört våra intervjuer på socialkontor där vi redan har en etablerad kontakt, vi har däremot kunnat undvika att intervjua personer som vi kände sedan tidigare.

De intervjuade socialsekreterarna tillhörde socialtjänsten i fyra olika stadsdelsförvaltningar i Göteborgs Stad. Göteborgs stad bestod vid intervjutillfällena av 21 stadsdelsförvaltningar med tillhörande socialkontor. De områden som vi fick möjlighet att intervjua socialsekreterare var så kallade förortsområden som till viss del skiljer sig åt, men som har en hel del gemensamt med varandra. Bostadssegregationen är hög i Göteborg. I de fyra stadsdelarna vi besökte är huvuddelen av bostäderna hyresrätter byggda under miljonprogramsåren, en stor del av de boende är födda utomlands, de som bor där saknar oftare än i icke segregerade områden arbete. Vidare är ohälsotalen betydligt högre i dessa områden, utbildningsnivån är lägre. Detta beskrivs i rapporten Fattiga och rika – segregationen ökar (2009). Där kan man läsa att ju större andel av de boende i ett område som bor i egnahem, desto högre är den genomsnittliga arbetsinkomsten och sysselsättningsgraden, och desto lägre är andelen med utländsk bakgrund. Det är framförallt barnfamiljer med svensk bakgrund som flyttar ut från Göteborg till villaboende i kranskommunerna. Därmed blir det också allt färre personer med svenskt ursprung som bor kvar i stadsdelar som domineras av hyresrätter, som exempelvis Hjällbo, och de som bor kvar har en betydligt sämre ställning socialt och ekonomiskt än de hade i början av 1990-talet (Andersson, Bråmås & Hogdal, 2009).

Vid sidan av tillgången till varierande boendeformer är sysselsättningen central när det gäller segregationsfrågan. Studier visar att det är svårare för en arbetslös att komma tillbaka till sysselsättning om många i grannskapet är arbetslösa, och effekten är tydligare ju mindre

grannskapet är. Särskilt påtagligt är det för personer som har invandrat, då de har sämre inkomstutveckling ju längre tid de bor i koncentrationer med många från den egna minoritetsgruppen (Andersson et al., 2009).

Genom våra observationer vid praktik och arbete inom Göteborgs kommun. Har vi upplevt att större stadsdelar inom staden har oftast en mer specialiserad organisation. En socialsekreterare arbetar endast med en specialiserad arbetsuppgift inom socialtjänsten. Göteborg och dess större stadsdelar är därför bättre som undersökningsobjekt då en socialsekreterare har mer avgränsade uppgifter och lättare förhåller sig till våra undersökningsfrågor som specifikt handlar om försörjningsstöd. I urvalet hade vi för avsikt att välja ut kontor så vi erhåller geografisk spridning och befolkningsmässiga olikheter. Geografiskt ligger områdena långt ifrån varandra, däremot har de befolkningsmässigt stora likheter. Vi är medvetna om att vår förförståelse fanns med i bilden när vi valde ut kontoren till vår studie. Trots att urvalet inte blev som vi tänkt tror vi att vi kan dra vissa generella slutsatser. Vi har till den här uppsatsen intervjuat nio socialsekreterare som arbetade inom området ekonomiskt bistånd. På grund av tekniskt missöde fick vi ett bortfall bestående av en intervjuad socialsekreterare och därför har vi bara använt material från åtta intervjuer.

3.5 Genomförande

Vi fördelade arbetet på följande sätt avseende vår uppsats. Då vi varit två författare har det medfört att vi har delat upp arbetet oss emellan. Respektive författare har fått huvudansvar för olika områden. Detta har sedan stämts av mellan oss författare genom träffar samt mailkontakt. Val av metod samt teori har vi båda gemensamt kommit fram till. Detta gjorde vi för att få en gemensam grund att utgå ifrån i uppsatsen. Analysdelen är också en del vi gjorde tillsammans, detta för att sammanföra bådas tolkningar av resultatet. Avseende sammanfattning och diskussion så har vi båda fått ge uttryck för det vi funnit i vårt arbete. Båda har fått utrymme och möjlighet för att påverka den slutgiltiga texten.

Kunskapsinhämtningen har skett genom att vi har använt oss av databaserna Libris och Gunda. Vi valde att söka på nyckelord såsom ekonomiskt bistånd, försörjningsstöd, handlingsutrymme, skälig levnadsnivå, godtycklighet, prövning av socialbidrag och handläggning av ekonomiskt bistånd. Vi hittade våra teoretiska referensramar i

fattigdomsforskningen och lät våra nyckelbegrepp genomsyra det fortsatta arbetet med insamlandet av empiri.

Vi har kontaktat de socialkontor som vi har velat ha med i vår uppsats via telefon och mail. Vi presenterade oss och förklarade syftet med uppsatsen. Vi har träffat varje socialsekreterare i samband med att de skulle svara på våra vinjetter och följdfrågor. Intervjutiden har uppgått till cirka 40 minuter per respondent. Under intervjutillfället har vi inte förtydligat de frågor som vi har ställt i någon större omfattning gällande vinjetterna och de följdfrågor då vi inte har velat påverka reliabiliteten och validiteten i vår studie.

Vi har under intervjuerna spelat in samtalen. Respondenten har blivit tillfrågad av oss innan vi påbörjade intervjun ifall det har varit okej för dem att bli inspelade. Repstad (2007) menar att det finns många fördelar med att spela in en intervju. En fördel är att intervjuaren kan koncentrera sig på vad respondenten säger och intervjuaren slipper ägna tiden till att föra anteckningar. En annan fördel är att en bandad intervju ger möjlighet att få med respondentens uttryck, exempelvis i form av tonfall. Det som man däremot inte får med kan vara gester och ansiktsuttryck. Det som kan vara av en negativ karaktär är att respondenterna kan bli hämmade vilket kan leda till att intervjun blir konstlad. Repstad betonar vikten av att man förklarar att banden skall raderas då forskningen är färdig (ibid.). Vi har använt oss av bandspelare som hjälpmedel under våra intervjuer för att dokumentera intervjupersonernas svar på våra vinjetter och frågor.

Vi har under intervjutiden uppmärksammat att vi har hunnit koncentrera oss på de frågor vi har ställt samt respondenterna och de svar de har gett. Hade vi istället fört anteckningar hade risken varit att vi inte hade hunnit ägna respondenterna någon större uppmärksamhet.

Repstad (2007) menar att det finns personer som anför kritik gentemot metoden att spela in intervjuer. De menar att det är väldigt tidskrävande arbete att skriva ut dem. De syftar till att det är mer rationellt att anteckna, eftersom det sparar tid efter intervjutillfället och att man dessutom får ett mer koncentrerat innehåll av intervjun (Repstad, 2007). Vi har varit medvetna i valet av inspelning som metod att det i efterhand kommer att leda till ett digert arbete i att skriva ut dem. Vi har dock inte sett att vår undersökning skulle kunnat genomföras med hjälp av anteckningar då vi tror att vi hade missat för mycket av det som sades.

3.6 Bearbetning och analys

I boken *Metod helt enkelt* skriven av Larsen (2009) kan man läsa om bearbetning av data, insamlande av data, datareduktion samt olika registreringsmetoder. När insamlandet av kvalitativ data är färdigt så har man fått en mängd data som kan bestå av anteckningar, ljudband eller videofilm. (Larsen, 2009). I vårt fall så rör det sig om insamlande av data i form av intervjuer på ljudband.

I datareduktionsfasen förenklar man och tar bort en del data. Vid kvalitativa metoder kan man få data som man inte är i behov av, det är av vikt att man tar bort all ointressant data som inte bidrar till att belysa frågeställningen i den här fasen (Larsen, 2009). Genom våra frågeställningar så reducerade vi data och behöll det som var relevant.

Det finns olika registreringsmetoder. När man genomför en djupintervju så rekommenderas ljudinspelning, men det behöver inte vara nödvändigt vid en vanlig kvalitativ intervju. De resultat man får av samtalen måste skrivas ut med hög noggrannhet det vill säga ord för ord. Det är viktigt att man tänker efter om man har tid och kapacitet för detta, speciellt vid en mindre undersökning (Larsen, 2009). Vi har genomfört våra intervjuer med hjälp av ljudinspelning. Det har resulterat i att vi har fått ett omfattande material att hantera efter intervjutillfällena. Vi har gått igenom varje intervju och skrivit ned vad som har framkommit ord för ord. Precis som Larsen (2009) nämner så är det ett omfattande arbete att göra på det här sättet. Vi har dock inte sett att vi kunde genomföra våra intervjuer till vår studie på något annat sätt. Vi skrev ut intervjuerna och klippte ut respektive svar som belyste följande områden, skälig levnadsnivå, godtycklighet och bedömningar, handlingsutrymme samt de centrala begrepp relaterat till beslutsfattandet. Därefter kunde vi finna mönster som sedan använts i analysen.

3.7 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Vid intervjuer finns risk för att respondenten kan påverkas av situationen. Vidare kan påverkan även komma från den som intervjuar. Det kan leda till att det kan få betydelse för det som framkommer vid just det tillfället (Larsen, 2009).

Vi har varit medvetna om att det finns en påverkansfaktor under intervjutillfället. Vi har lyssnat in respondenten och följt med så bra som bara möjligt i samtalet vid alla intervjuer, detta för att uppmärksamma respondenten på att vi har varit intresserade och nyfikna på dess kunskap inom vårt undersökningsområde. Vi har dock varit medvetna om att det kan finnas en påverkansfaktor vid intervjutillfällena som vi inte kan påverka eller bortse ifrån. Detta kan medföra att intervjuerna kan skilja sig åt och som i sin tur kan påverka resultatet av respondenternas svar.

Vidare nämner Larsen (2009) att reliabilitet även innebär att information skall behandlas på ett noggrant sätt. För att erhålla en hög reliabilitet kan ett säkert sätt vara att handskas med observations- och intervjudata så att man inte blandar ihop vad de olika respondenterna har sagt (Larsen, 2009).

Vi har varit noggranna med den information som vi har hämtat in genom inspelning med bandspelare. Vi har även haft i åtanke att använda olika band och även kontrollera så att alla våra intervjuer har funnits med. Vi råkade tyvärr ut för ett tekniskt missöde som låg bortom vår kontroll. Det visade sig att vi därför förlorade en av våra intervjuer, vilket är beklagligt och synd, det har naturligtvis påverkat vår mängd av intervjuer.

Larsen (2009) menar att validitet handlar om giltighet. Det är alltså av vikt att samla in data som är relevant för den frågeställning som man väljer. Det är enklare att försäkra sig om en hög giltighet i de kvalitativa undersökningarna jämfört med de kvantitativa. Genom exempelvis de intervjuer som man genomför kan man förändra detaljer under arbetets gång som har varit relevanta för frågeställningarna. (Larsen, 2009). Vi har under arbetets gång inte förändrat intervjufrågorna för att inte påverka validiteten. Genom att ha en semi-strukturerad metod finns möjlighet att dra generaliserade slutsatser. Följs metoden ska mängden intervjuade respondenter väljas ut så att de är representativa för befolkningen (May, 2001). Vi har genomfört ett mindre antal intervjuer och är medvetna om att vi får vara försiktiga med att göra generaliseringar av våra resultat.

3.8 Etiska aspekter

Vi har haft som syfte att minimera risken för vår egen påverkan på våra respondenter. Detta för att kunna lita på att de resultat vi får från undersökningen blir relevanta. Vi har även

diskuterat hur vår tolkning av resultatet eventuellt hade kunnat påverkas av våra egna relationer till intervjupersonerna. Därför har vi valt i så stor utsträckning som bara möjligt att inte intervju personer som vi har någon egen relation till sedan tidigare.

I Vetenskapsrådets Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (2002) kan man läsa om det grundläggande individskyddskravet. Det gestaltas i fyra allmänna huvudkrav på forskningen. Dessa är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2002). De krav som vetenskapsrådet tar upp har vi utgått ifrån när vi intervjuade respondenterna samt i efterföljande sammanställning av det insamlade materialet.

Gällande informationskravet menar vetenskapsrådet att forskaren skall informera uppgiftslämnare och undersökningsdeltagare om deras uppgift i projektet och vilka villkor som gäller för deras deltagande. De skall i det sammanhanget upplysas om att deltagandet är frivilligt och att de har rätt att avbryta sin medverkan. Informationen skall omfatta alla de inslag i den aktuella undersökningen som rimligen kan tänkas påverka deras villighet att delta. (Vetenskapsrådet, 2002). När vi kontaktade respondenterna så förklarade vi syftet med uppsatsen. Vi förtydligade att vi kommer att ställa frågor utifrån givna områden samt be dem om svar på de case-frågor som vi har. Vidare var vi tydliga med att informera respondenterna om intervjuerna bygger på frivillighet och att de har haft rätt att ändra sig gällande sin medverkan när de så har känt för det.

Gällande samtyckeskravet skall forskaren inhämta uppgiftslämnarens och undersökningsdeltagares samtycke. (Vetenskapsrådet, 2002). Vi har varit tydliga inför våra respondenter om att det har varit frivilligt att delta i vår undersökning.

De som medverkar i en undersökning skall ha rätt att självständigt bestämma om, hur länge och på vilka villkor de skall delta. De skall kunna avbryta sin medverkan utan att detta medför negativa följder för dem. I sitt beslut att delta eller avbryta sin medverkan får inte undersökningsdeltagarna utsättas för otillbörlig påtryckning eller påverkan. Beroendeförhållanden bör heller inte föreligga mellan forskaren och tilltänkta undersökningsdeltagare eller uppgiftslämnare (Vetenskapsrådet, 2002). Våra respondenter har informerats om hur våra intervjuer skulle ske, de har alla ställt upp på våra intervjuer och har inte velat eller haft behov av att

avbryta den. Några beroendeförhållanden har inte förelegat mellan oss och respondenterna. De som vi har intervjuat har vi inte känt tidigare.

Gällande konfidentialitetskravet skall all personal i forskningsprojekt som omfattar användning av etiskt känsliga uppgifter om enskilda, identifierbara personer bör underteckna en förbindelse om tystnadsplikt beträffande sådana uppgifter (Vetenskapsrådet, 2002). Då vi inte behandlat några identifierbara personer i våra intervjuer så har detta inte varit aktuellt att underteckna en förbindelse gällande tystnadsplikt.

Alla uppgifter om identifierbara personer skall antecknas, lagras och avrapporteras på ett sådant sätt att enskilda människor inte kan identifieras av utomstående. I synnerhet gäller detta uppgifter som kan uppfattas vara etiskt känsliga. Detta innebär att det skall vara praktiskt omöjligt för utomstående att komma åt uppgifterna (Vetenskapsrådet, 2002). Efter intervjutillfällena har vi gett respektive respondent en egen kod samt strukit deras namn samt vart de arbetar. Det inspelade materialet, i vårt fall, intervjuer har vi destruerat efter att vi har sammanställt dem.

Gällande nyttjandekravet skall uppgifter om enskilda, insamlade för forskningsändamål inte användas eller utlånas för kommersiellt bruk eller andra icke-vetenskapliga syften. (Vetenskapsrådet, 2002). Vårt insamlade material kommer ej att användas till något icke forskningsrelaterat område. Respondenterna blev informerade om detta.

4. Resultat och analys

Här redovisar vi de resultat som framkommer efter våra intervjuer. Våra åtta respondenter har fått varsitt nummer och benämns vid förekommande citat med intervjuperson 1-8. Vidare har vi för avsikt att förklara och analysera resultaten med hjälp av teori och tidigare forskning.

4.1 Användning av begreppet skälig levnadsnivå

I den här delen redovisas resultatet av intervjuerna gällande begreppet skälig levnadsnivå, vilket vi kunde se var en central faktor för hur respondenterna fattar beslut.

I vår första vinjett belyser vi familjen Svensson som ansöker om 6000 kronor för en språkresa till dottern (se bilaga). Samtliga socialsekreterare avslag familjens ansökan med motiveringen att det inte ansågs ingå i begreppet skälig levnadsnivå. Man bedömde alltså att beviljande av det sökta biståndet inte var en förutsättning att familjen skulle uppnå en skälig levnadsnivå.

På frågan om vilka faktorer som är avgörande i beslutet om att avslå ansökan i det angivna exemplet, så förde de flesta respondenter ett resonemang där de jämförde med vad en låginkomsttagare på orten hade råd med:

”Också, som jag sa förut, en rättviseaspekt gentemot vad andra får i området, vad en låg inkomsttagare på orten skulle ha råd med. Om en mamma som är undersköterska, har två barn, är ensamstående ligger exakt på norm eller lite över norm; man har inte råd med sånt här. Tyvärr, det är så det ser ut”. Intervjuperson 6

De flesta beskrev inte hur en låginkomsttagare definieras. Vi kunde dock se mönster i att de flesta jämför med andra. Ett exempel på att socialbidragstagares barn inte ska ha det bättre i förhållande till klasskamrater som har föräldrar med låg inkomst:

”Inte bara utifrån att de är korttidsberoende, utan jag skulle också göra det från en rimlighetsbedömning. Har alltså en låginkomsttagare råd att lägga in 7000 till sitt barn för att åka till en språkresa när barnet sparat ihop hälften? Äh alltså inte har föräldrar i allmänhet det, de som faktiskt har låg inkomst men inte kommer till socialtjänsten. Det ska inte innebära en förbättring för dom barnen gentemot andra barn i samma standard. Så där skulle jag nog säga ett avslag utifrån det.” Intervjuperson 1

Vår andra vinjett handlar återigen om familjen Svensson som den här gången ansöker om pengar till blöjor om 700 kronor till sonen Jakob (se bilaga). Två av socialsekreterarna biföll ansökan, en socialsekreterare avslag och de fem resterande socialsekreterarna kunde inte fatta beslut utan ville invänta läkarintyg. De som inte kunde fatta beslut resonerade kring bedömningar och hur beslutet skulle kunna beviljas eller avslås.

De som skulle bifalla ansökan angav att de avgörande faktorerna som påverkade beslutet var att de kunde se Jacobs behov av extra blöjor. Den respondent som avslag hänvisade till att det inte var socialtjänstens uppgift att stå för kostnaden, utan att behovet skulle tillgodoses genom exempelvis hjälp från sjukvård/landsting eller i form av bidrag från Försäkringskassan. Samtliga respondenter beskrev dessutom att de resonerar annorlunda, mer generöst, eftersom det handlar om en barnfamilj. En respondent beskriver det så här:

”Ja, absolut det är mycket enklare att spara in på saker när man är ensamstående. Det är bara att gå till sig själv man kan äta lite hipp som happ, men med barn är det ju jätteviktigt att man har mat... Barn får ju inte må psykiskt dåligt för att dom inte kan vara med. Att deras liv är olikt deras vänners alltså. Det är massa saker man måste tänka på, så givetvis om det är barn med i bilden så får man gå mer på djupet och se vad är det här egentligen? Barn behöver mer än vuxna så visst tänker jag mycket mer generöst om man kan använda det ordet, när det kommer till barn familjer”. Intervjuperson 6

Socialstyrelsen (2012) har i en granskning kommit fram till att barnperspektivet inte är tillräckligt synligt i styrdokumentet för handläggning av ekonomiskt bistånd (Socialstyrelsen, 2012). Vi kan dock se mönstret att våra respondenter diskuterar barnets bästa i förhållande till vad som är skälig levnadsnivå. De skulle ha gjort en annan bedömning om det hade varit ensamstående utan barn som gjort ansökan.

I 4 kap. 1 § Socialtjänstlagen står det att den som inte kan tillgodose sina behov eller få den tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden. Det står också att den enskilde ska försäkras en skälig levnadsnivå. I boken Ekonomiskt bistånd (2003) kan man läsa att det som menas med skälig levnadsnivå är en bedömning som görs vid det aktuella söktillfället. Beslutet fattas utifrån den sökandes levnadsförhållande. Då Socialtjänstlagen är en ramlag medför detta för kommunernas del att de har en stor tolkningsfrihet gällande verksamhetens utformning och det ekonomiska biståndet. Till sin hjälp vid bedömningen gällande skälig levnadsnivå utformar respektive kommun egna riktlinjer. Kommunerna följer även riksnormen för att bedömningen och det ekonomiska biståndet skall vara så enhetligt och rättssäkert som bara möjligt (Socialstyrelsen, 2003).

Om våra respondenter var eniga i förhållande till den första vinjetten så var de desto mer oeniga i den andra. Då Socialtjänstlagen är en ramlag finns utrymme för kommunen att upprätta egna riktlinjer, men också för den enskilde socialsekreteraren att tolka dessa utifrån den egna förförståelsen och erfarenheterna. Angelin (2009) nämner att det i bedömningen av vad som är ett behov, och hur mycket som behövs för att det skall anses skäligt, alltid medför subjektiva och normativa komponenter (Angelin 2009).

En respondent reflekterar över hur man på arbetsplatsen förhåller sig till begreppet skälig levnadsnivå och visar hur det går till att vidare skapa normer för hur man på de olika socialkontoren hanterar sitt handlingsutrymme i förhållande till begreppet skälig levnadsnivå:

”Vi diskuterar om vi bedömer olika frågor på samma sätt. Däremot diskuterar vi kanske aldrig skälig levnadsnivå riktigt på det sättet, men vi diskuterar ju olika beslut”. Intervjuperson 1

En annan respondent påvisar att det verkar ofrånkomligt att subjektiva och normativa komponenter ingår i diskussionen kring skälig levnadsnivå:

”Ja, det gör vi. Vi diskuterar våra beslut väldigt mycket, dels skälig levnadsnivå, men också andra delar i det. Men vi pratar väldigt mycket om vad som är okej och vad som inte är okej. Vad vi också personligen tycker och vad vi har för värderingar som också påverkar. Vi är ju inte mer än människor, våra bedömningsgrunder, så vi är väldigt så samstämmiga”. Intervjuperson 6

Ytterligare en respondent bidrar till bilden att det är svårt att komma ifrån att subjektiva och normativa komponenter ingår i diskussionen kring skälig levnadsnivå:

”Vi gör ju det när vi har just det beslutet alltså när vi sitter och beslutar om tex en vinter jacka extra till någon, och gör det på ärende handledning då kommer ju diskussionen fram. Vissa ja där kan ju, vissa se att vi tycker olika men samtidig försöker vi ju enas om hur vi skall fatta beslutet. Och så brukar dom andra köra samma, men vi har ju inte sen jag började jobba här i alla fall, har vi ju inte haft nån stor diskussion om skälig levnadsnivå allmänt så där”. Intervjuperson 7

Socialstyrelsen (2012) beskriver att begreppet skälig levnadsnivå innebär att socialtjänstens syfte är att garantera medborgarna möjlighet att få sina behov tillgodosedda om de inte själva kan göra det. Därför måste nivåerna på biståndet vara så pass höga att detta uppfylls. På så sätt blir begreppet skälig levnadsnivå en lägsta nivå för vad biståndet kan innehålla som ändå uppfyller kraven om att tillgodose medborgarnas behov (Socialstyrelsen, 2012). Detta ser vi som ett sätt för staten att reglera och att undvika att människor hamnar i deprivation. Riksnormen tillsammans med bedömningen om skälig levnadsnivå utgör den allmänna miniminormen för konsumtion av tjänster och varor. Detta kan tolkas som det Mack och Lansley benämner den konsensuella fattigdomsdefinitionen (Mack & Lansley, 1985).

Vad gäller brukarnas utgångspunkt av vad som är en skälig nivå för dem, skriver Angelin (2009) att försörjningsstödet inte upplevdes som tillräckligt för att räcka till övriga nödvändiga kostnader. Hon förklarar att det kan bero på att hennes intervjupersoner hade utgifter som många gånger var högre än de utgifter som räknas in i den socialbidragsnorm som beviljas för att upprätthålla en skälig levnadsnivå. En sådan faktisk utgift, som

försörjningsstöd inte utgår till, är tidigare skuldsättningar hos Kronofogden och olika kreditgivare. Detta även om man har en återbetalningsplan som man betalar varje månad (Angelin, 2009).

En socialsekreterare resonerar och reflekterar kring familjen Svensson som har en skuld i form av ett lägenhetslån på följande sätt:

”Och det är det svåra med ekonomiskt bistånd tycker jag att vi, skulder räknas inte in, familjen som söker har en ekonomisk verklighet där skulderna ingår i deras utgifter, precis som i er vinjett. Att hon betalar tillbaka på ett lägenhetslån men vi räknar inte med det utan vi säger nä, men ni har tillräckligt med pengar. Men i realiteten kanske dom inte har det”. Intervjuperson 3

Det man kan se ovan är att socialsekreterarens perspektiv gällande vad som är skäligt krockar med den enskildes uppfattning gällande skulder. Det Angelin (2009) framför visar att en majoritet av de tillfrågade i hennes studie har eller har haft skulder. Vi tolkar detta som att det är en spännvidd mellan hur respondenterna och klienterna ser på hyresskulder.

Vi tolkar det även som att skälig levnadsnivå enligt lagen och riktlinjerna skiljer sig från klienternas verklighet där hyresskulder kan få påföljden att klienter hamnar i eventuell bostadslöshet med deprivation som följd.

4.2 Upplevelse av godtycklighet vid bedömningar

I vår första vinjett belyser vi en familj som heter Svensson och som ansöker om 6000 kronor för en språkresa till dottern (Se bilaga). Samtliga socialsekreterare avslag familjens ansökan om 6000 kronor för en språkresa till dottern. Vår andra vinjett handlar återigen om familjen Svensson som den här gången ansöker om blöjpenningar om 700 kronor till sonen Jakob (Se bilaga). Två av socialsekreterare biföll ansökan, en socialsekreterare avslag och de fem resterande socialsekreterarna kunde inte fatta beslut utan ville invänta läkarintyg. De som inte kunde fatta beslut resonerade kring bedömningar och hur beslutet skulle kunna beviljas eller avslås.

I Hugo Stranz studie (2007) som utgick från vinjetter framkom att det fanns märkbara variationer avseende bedömningar gjorda av socialsekreterare på kommunal nivå samt mellan de olika socialsekreterarna. Då vi inte har haft som syfte att studera de kommunala

variationerna kommer vi inte att presentera ett sådant resultat. Vi kunde däremot också, liksom Stranz, se skillnader gällande bedömningar mellan de olika socialsekreterarna.

Det vi kunde se kring de resonemang förda av de socialsekreterare som inte kunde fatta beslut var att flertalet av dem diskuterade blöjkostnaden. Bland de socialsekreterarna var flertalet inte samstämmiga gällande vilket belopp som skulle kunna beviljas. Vidare var bristen på enighet omfattande i förhållande till de summor som utbetalas då en ansökan beviljas. När det gäller summorna som betalas ut vid en beviljad ansökan är även där bristen på enighet stor relaterat till summorna. Stranz (2007) menar på att mycket tyder på att klienterna i omfattande utsträckning är i händerna på socialsekreterarens godtycke och att förutsebarheten för de bidragssökande är begränsat (Stranz, 2007).

Vi fann med vår fråga ”Tror du att du och dina kollegor oftast fattar likalydande beslut?” att samtliga respondenter svarade att de tror att de gör det i sin arbetsgrupp. Följande citat illustrerar hur de flesta socialsekreterare resonerar kring frågan.

”I min grupp så ja, det tror jag faktiskt. I och med att vi är ganska så bra på att ta upp fall som är lite utöver det vanliga. Det tar vi upp på genomgångar och vi sitter alla och lyssnar, ja vi är ganska noggranna och så, att det skall vara ganska lika i vår grupp”. Intervjuperson 5

Vidare fann vi att flertalet av respondenterna inte tyckte att det fattades likalydande beslut mellan de olika enheterna inom ekonomiskt bistånd på samma kontor. Följande citat visar hur flertalet socialsekreterare resonerar kring frågan:

”Jag har ju jobbat på alla möjliga enheter på kontoret och insett att det faktiskt skiljer sig från våning till våning och från enhet till enhet”. Intervjuperson 4

Som vi tidigare belyste fann vi stora variationer i hur socialsekreterarna bedömde och fattade beslut i vinjett två. Enligt Ingrid Byberg (2002) är det oroväckande att det görs olika bedömningar i ett och samma ärende ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Därför är det av vikt att myndigheterna agerar utifrån vissa på förhand givna ramar (Byberg, 2002). Vår tolkning av det Byberg (2002) beskriver är att om riktlinjer och lagar följs så förhindrar det att bedömningar och beslut fattas olika. Detta tolkar vi som att det motverkar godtycklighet i beslutsfattandet och på det sättet förhindrar rättsosäkerheten för individen.

Merparten av våra respondenter uttrycker sig ungefär på det här sättet, när de diskuterar godtycklighet utifrån likalydande beslut. Så här belyser en av respondenterna det hela:

”Men samtidigt så tror jag att vi alla som jobbar med ekonomiskt bistånd försöker sträva efter att inte ha det så. För jag tror att vi alla tycker att det skall vara så rättvist som möjligt fastän det finns ett handlingsutrymme alltså. Just det här som jag sa med att personer med samma i samma situation eller liknande situation ska bedömas på samma sätt, vi ska inte ge Lisebergsbesök till en familj bara för att vi vill och inte till en annan och så där, utan det ska finnas en gemensam linje på det. Och det är viktigt att det finns det i arbetsgruppen och att alla är med på det och att ha en arbetsledare som håller med om dom grejerna och så”. Intervjuperson 7

Vidare diskuterade också våra respondenter kring varför det ändå kan bli olika bedömningar och beslut vilket kan leda till att viss godtycklighet uppstår. Flera menar på att tidsbrist kan vara en faktor och att de följer vissa invanda rutiner. En av socialsekreterarna nämner följande:

”...då man inte känner familjen tillräckligt väl så kör man på som man brukar”. Intervjuperson 4

De flesta av socialsekreterare vi intervjuade återgav hur deras relation till klienten kan se ut. Michael Lipsky (1980) menar att gräsrotsbyråkraten tenderar att favorisera de klienter som samarbetar och är hjälpsamma, eller som verkar mottagliga till hjälp (Lipsky, 1980). Vi har funnit att några av socialsekreterarna har varit uppmärksamma om att ett visst favoriserande av klienter kan förekomma.

En socialsekreterare diskuterar favoriserandet på följande sätt:

”Det är klart att det finns godtycklighet alltså, vissa klienter tycker man har mer behjärtansvärda skäl. Dom är mer seriösa kanske än andra, dom har gjort vad dom ska, dom är skötsamma människor så där. Det är klart att då vill man ju gärna bevilja dom, men sen är det kanske inte alltid man gör det ändå, för att det går inte, även om det är en jätte seriös familj och man önskar att den här flickan skulle få åka på språkresa så kanske man inte kan ändå men, men. Så beslutet kanske inte blir godtyckligt men ens tänk kring klienterna blir ju är ju godtyckligt men man är ju inte mer än människa liksom så. Men det finns ju säker när det gäller beslutsfattande också att det påverkar än mer eller mindre medvetet så där tyvärr.” Intervjuperson 5

Vidare menar Lipsky (1980) att när kontakten med klienten fungerar som bäst så hänger sig gräsrotsbyråkraten åt effektiva sätt av bearbetning som mer eller mindre tillåter dem att handskas med klienterna rättvist, passande och framgångsrikt (Lipsky, 1980). I värsta fall hänger sig gräsrotsbyråkraten åt favoriserande, stereotyper och rutiner, som alla tjänar dess

privata eller kontorets syften (Lipsky, 1980). Vi fann ingen respondent som direkt belyste favoriseringar gentemot klienten. Däremot belyste en socialsekreterare det hela med ett exempel där klienter har varit hotfulla gentemot handläggare och på det viset blivit beviljade bistånd:

”Sen vet jag också att det finns handläggare som resonerar på det sättet att man skall muta jobbiga klienter i receptionen, som är hotfulla och så där. Man skall muta dom med att ge lite matpengar för en dag eller två eller så där, för att få dom att gå iväg liksom. Och det är ju om nått, så är ju det godtyckligt verkligen tycker jag, så att det... Och jag tycker det är jätte fel men samtidigt, vad gör man i vissa lägen när det är kaosartat liksom? Det är ju sånt som kan hända också”. Intervjuperson 5

I bedömningen av vad som är ett behov, och hur mycket som behövs för att det skall anses skäligt, medför alltid subjektiva och normativa komponenter (Angelin, 2009). Det som hon belyser kan vi härleda till det respondenterna tar upp ovan. Detta då de ger uttryck för olika resonemang kring vinjetten samt hur de fattar beslut eller inte fattar beslut i ärendet. Då socialsekreterarnas uppgift är att säkerställa att klienterna undgår deprivation kan vi ändå här tolka det som att de förhåller sig olika till vad som är ett behov och synen på fattigdom.

4.3 Upplevelse av handlingsutrymme

På grund av utformningen av Socialtjänstlagen så finns det ett handlingsutrymme som gör att de professionella, det vill säga socialsekreterarna kan tolka lagtexten men även fatta beslut på olika grunder i det aktuella ärendet. Handlingsutrymmet kan leda till godtycklighet men behöver inte göra det. Själva grunden är hur socialsekreteraren själv förhåller sig till begreppet och agerar i den aktuella situationen, det vill säga det unika tillfället då den enskilde ansöker om något specifikt.

En definition av vad handlingsutrymmet i socialt arbete är inte själva reglerna, utan möjligheten att kunna agera mellan regler (Johnsson et al., 2008). Vi har tolkat det som att arbeta mellan Socialtjänstlagen och de riktlinjer man har att förhålla sig till, i det här fallet riktlinjerna för Göteborgs Stads Socialtjänst samt klienternas önskemål. Många av våra respondenter beskriver också svårigheterna med att balansera mellan lagar och riktlinjer för att individanpassa beslut utan att de för den sakens skull blir alltför godtyckliga. En av respondenterna beskriver sin upplevelse av handlingsutrymmet så här:

”Det är också dubbelt. Jag tycker det är bra för att, alltså det ska ju finnas möjligheter att, eftersom alla människor inte har samma förmåga och, och liksom situation i livet och, och allting sånt så tycker jag att det är viktigt att man kan se det i varje beslut. ... På så sätt tycker jag att det är viktigt att det finns ett handlingsutrymme. Absolut alltså, vi möter alla är människor i olika situationer och det måste kunna tas med i beräkningarna tycker jag. Men sen är det ju också väldigt viktigt att det inte blir olika för dom som faktiskt har samma situation, att handlingsutrymmet inte ger det”. Intervjuperson 7

En annan av respondenterna beskriver på följande sätt hur det känns när handlingsutrymmet har minskat och det är svårt att göra en egen bedömning:

”Det svåraste för mig är ju egentligen när riktlinjen säger något väldigt, väldigt så där tydligt. Du kommer, du tar hit en fru, avslag pang bom! Det här skulle ni ha planerat för. Och det kan jag tycka är jättetungt, för då måste jag fatta ett beslut som går emot all rim och reson i huvudet på mig.” Intervjuperson 1

Det som vi också tolkat som ett sätt att arbeta med handlingsutrymme är att tillämpa nödprövning. När lagen och riktlinjerna tydligt talar för ett avslagsbeslut kan man som socialsekreterare göra en nödprövning för att undvika att nödsituation uppstår. Avgörandet om när detta skall tillämpas ligger dock ändå på socialsekreteraren. Så här beskriver två av respondenterna hur de avgör att det finns skäl till att tillämpa nödprövning:

”Jag kommer förmodligen hålla fast vid att det skall vara ett avslag, men då finns det utrymme för att göra en nödprövning. Och då tittar jag på hyran och jag tittar på mat sen får jag då i detta fall titta på hygien norm för enbart Jacob då, och då skulle dom få bidrag till hyra mat och blöjor då för just Jacob så att han inte skall lida på grund av detta.” Intervjuperson 6

”Om man säger att nu har vi inte en enda blöja och då gör vi en nödprövning i sådana fall. En nödprövning via en jouransökan helt enkelt, och det gör man ju månad för månad i så fall. Men det är ju klart att det kan vara så att barnen får matpengar, och i det här fallet blöjor även om föräldrarna fått ett avslag eller familjen har fått avslag.” Intervjuperson 8

Detta är något som några av socialarbetarna tar upp under frågan om vad som skulle hända med extrapengar till Jacobs blöjor ifall pappan inte uppfyllde de krav som ställts på honom.

Alla respondenter tar inte upp det som förslag, och vi gör därför tolkningen att det är varje socialsekreterares egen bedömning av hur de arbetar med sitt handlingsutrymme.

Även om socialsekreterarna har regler och lagar att förhålla sig till så har de även genom handlingsutrymmet en valmöjlighet och ett utrymme för egna tolkningar. Detta är något som vi kan finna i de resonemang som respondenterna för kring hur de skulle kunna fatta ett beslut. En socialsekreterare beskriver det så här:

”Men jag tänker angående blöjor så om det är just specifikt blöjor som skulle beviljas ändå så, alltså man kan ju, i så fall hade man nog beviljat familjen matpengar för att undvika att en akut nödsituation skulle uppstå. Och då kan man ju samtidigt då som man beviljar det, också bevilja blöjpenningar men avslå resten och det innefattar ju hyra och det innefattar ju el och norm över huvud taget, ja det finns väl lite olika varianter så där.”

Intervjuperson 5

I boken Handlingsutrymme skriver författarna att det finns fyra olika sätt att hantera handlingsutrymmet. Det första är att följa organisationens riktlinjer och förklara för klienten att det här är de regler som finns och att de måste följas (Johnsson et al. 2008).

Vi har sett att flertalet av respondenterna för diskussioner på det sättet när det kommer till vinjett nummer ett. ”Så här ser reglerna ut tyvärr”, är en av kommentarerna som återkom kring den vinjetten. Vi tror att detta är vanligare förekommande när det är frågan om ett helavslag, just för att det är lättare om man kan luta sig emot regler och då behöva stå för beslutet själv.

Det andra sättet att hantera handlingsutrymmet är att arbeta inifrån för att få förändring. Då får man påtala de problem man finner för chefer och övriga i organisationen och verka för att handlingsutrymmet utökas (Johnsson et al., 2008). Vi har sett att nästan samtliga respondenter beskrivit ett sätt för hur de använder sin organisation för att påverka sitt handlingsutrymme. Ett sätt är då att ta upp ärendet med sin förste socialsekreterare, som i sin yrkesroll har en högre delegation och även ett större handlingsutrymme för att på så sätt utöka sitt handlingsutrymme och fatta det beslut man anser är rätt.

”Om det verkligen är nödvändigt då brukar man kunna få i genom det, om man bara kan motivera det någorlunda vettigt och trovärdigt för sin förste socialsekreterare. För vi måste alltid ta upp såna undantagsfall liksom på genomgång och sådär. Och så att hela gruppen hör resonemanget om man får liknande fall och så. Så jag måste säga att det finns möjligheter att liksom kringgå reglerna höll jag på att säga, men det gör man ju absolut inte utan det... ja att man ska kunna få igenom någonting som ändå är lite utöver det som vi egentligen brukar bevilja så där. Och då tänker jag på hemutrustning och lite så, alltså man brukar kunna hjälpa folk med det bara man kan motivera sig ordentligt.” Intervjuperson 5

Det tredje sättet att hantera handlingsutrymmet är att arbeta utifrån för förändring. Det kan ske genom att väcka debatt i hur orimlig en regel är (Johnsson et al., 2008).

Vi kan inte dra någon slutsats angående hur respondenterna hanterar de tillfällen då de tycker att en lag eller riktlinje är orimlig relaterat till sitt handlingsutrymme. Flera av respondenterna påtalade situationer när de tycker att en lag eller riktlinje är orimlig. I vissa fall har de väckt diskussion på arbetsplatsen. Så här beskriver två av dem det:

”Men visst kan det vara när lagar krockar eller man ska bedöma efter... jag kan bara som nu ganska aktuellt: Ett par som är gift separerar, betänketid när man har barn är sex månader. Men paret vill ju inte leva ihop uppger den ena partnern, och vill absolut inte be om pengar heller men enligt lag då så är man ju fortfarande gift fram till dom från tingsrätt kommer och socialtjänsten går på att man är gift fram till domen från tingsrätten kommer. Så är det så att man söker ekonomiskt bistånd medan man ligger i skilsmässa så skall man söka tillsammans, det kan jag tycka rimmar illa, när man vet att par som separerar ofta inte är de sätaste vänner och oftast inte vill vara, det är någon anledning till att varför man separerar.” Intervjuperson 2

”Och det är likadant, alltså med folk som ansöker om Lisebergskort till barnen på sommaren eller lokala resor för barnen till sommaren då beviljar vi ett hundrakort till resor, hur långt kommer man på ett hundrakort liksom? Det finns ju alltid folk som säger att man kan ju alltid söka fonder, majblommans fond till exempel kan dom ju använda sig av i första hand. Men det kanske inte är då kul att säga men det är ... ja.” Intervjuperson 3

Det respondenten även ger uttryck för ovan tolkar vi som en indikator på deprivation enligt den konsensuella fattigdomsdefinitionen. Här ses fattigdom som en påtvingad avsaknad av socialt bestämda nödvändigheter. Detta kan även relateras till Townsends (1979) definition och förståelse av fattigdom som socialt bestämd, relativ och ofrivillig. Vi uppfattar att respondenten belyser att behovet är större än Socialtjänstens riktlinjer gällande bestämd minimistandard. Det primära enligt denna fattigdomsdefinition är att finna en allmän miniminorm för konsumtion av tjänster och varor.

Det fjärde sättet att hantera handlingsutrymmet är att gå runt problemet och hitta en lösning vid sidan av reglerna utan att nämna problemet (Johnsson et al., 2008).

Några av respondenterna ville att Anna i vinjett ett ändå skulle få åka på språkresa trots att man fattat ett avslagsbeslut. De diskuterade möjligheten till en fondansökan som de i så fall skulle hjälpa till med att skriva, trots att det inte ingår i deras arbetsuppgifter att göra det. Så här beskriver en av respondenterna hur man kunde finna en lösning vid sidan av reglerna.

”Men jag tror ändå att om man gör en fondansökan så, de brukar vara rätt så generösa om det bara finns fondmedel, att liksom ta av. Så brukar det vara generösa bedömningar där, och då skulle man kunna tillgodose det åtminstone en del av detta beloppet. Sen så, ja då får hon väl spara ihop resten själv. Det är ju på det sättet man kan hjälpa henne och så.” Intervjuperson 5

Många socialarbetare har en strävan att undvika jobbiga situationer genom att försöka finna en väg som förenar organisationens och klientens vilja. Regler och rutiner skapas för att undvika godtycklighet och med det för stor variation. Vidare skapas även rutiner där socialarbetarens roll och klientens roll fixeras och tror att de alla ska agera lika. Detta menar Johnsson, Laanemets och Svensson (2008) är en typ av undvikandestrategi som löser en del svårigheter, men de kan även skapa nya för att det fortsätter att uppstå tillfällen och individer, för vilka organisationens rutiner och regler inte passar (Johnsson et al., 2008).

Flera respondenter förde resonemang om att trots att det inte gick att bevilja exempelvis blöjor, så såg de en strävan efter att finna en lösning för familjen som passade in med organisationens krav. Flera respondenter ville bevilja pengar till blöjor, förutsatt att det fanns underlag för att göra det. Så här är det beskrivet av en respondent:

”Då så skulle jag behöva ett läkarintyg först innan jag kan fatta ett beslut, där det då framgår att, att han har dom här, han har den här typen av diagnos eller vad man ska säga, som yttrar sig på det här sättet. Och får jag då in det som styrker detta då skulle jag bevilja extra pengar till blöjor absolut. Med lite genomgång med förste social sekreterare och så för det är egentligen också någonting som ingår i normen redan.” Intervjuperson 3

Vi tolkar vårt resultat på så sätt att det hos de flesta respondenter fanns en önskan om att få bevilja det sökta biståndet. Vi tror att en förklaring till detta är att det är jobbigt att ge avslag och att man då är mer benägen att finna en utväg. Vi kunde också se att respondenterna hade en viss syn på vad som ingick i klientens roll, en förväntan på hur klienten skulle agera. Det här citatet tycker vi visar detta:

”Sen tycker jag att man även som klient har ett handlings utrymme. Fattar jag ett avslag som i vinjett två här med lille Jacob, så finns ju alltid vägar att gå, där man kan visa på att nä, men det finns visst. Man får trycka på då att, nä men vi kan inte vi klarar inte det här själva, påverka så. Även där finns ett visst handlingsutrymme, du överklagar, jag tittar på det igen, det finns ett läkarintyg med, jag ser att nä, men självklart visst han har det här, han behöver mer blöjor och då fixar vi det. Det, det är liksom från båda sidor det finns en hel del att göra där.” Intervjuperson 1

Citatet ovan tycker vi beskriver handlingsutrymmet i förhållande till överklagan. Det belyses genom att det även finns förändringsstrategier där det strävas efter att forma organisationen efter individen. Här uppstår det också nya problem, i form av rättviseproblem (Johnsson et al., 2008). Många av respondenterna talar om denna svårighet, att försöka hitta vägar att lösa situationer utan att det blir orättvist och godtyckligt. Så här resonerar en av respondenterna kring att inte låta det bli orättvist:

”Har alltså en låginkomsttagare råd att lägga in 7000 till sitt barn för att åka till en språkresa när barnet sparat ihop hälften? Äh alltså inte har föräldrar i allmänhet det, de som faktiskt har låg inkomst men inte kommer till socialtjänsten. Det ska inte innebära en förbättring för dom barnen gentemot andra barn i samma standard.”

Intervjuperson 1

Slutligen vill vi sammanfatta hur de flesta uppfattar hur det är att arbeta med handlingsutrymme med ett sista citat:

”Ju mer komplicerat ett ärende är, ju svårare blir det ju, asså det är ju väldigt mycket gråzoner i vårt jobb. Det är ju oftast inte bara svart eller vitt. Speciellt när det är barn inblandade tycker jag, då är det svårt.”

Intervjuperson 3

5. Avslutning

5.1 Sammanfattning

Syftet med uppsatsen har varit att belysa hur socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd förhåller sig till begreppen handlingsutrymme, godtycklighet och bedömningar samt skälig levnadsnivå. I vår studie framkommer det att det finns flera centrala faktorer som socialsekreterarna förhåller sig till när de fattar beslut om ekonomiskt bistånd.

De centrala faktorerna inom ekonomiskt bistånd som socialsekreterarna i studien hänvisar till i sitt beslutsfattande är bland annat begreppet skälig levnadsnivå. För att beskriva begreppet skälig levnadsnivå vid beslut så resonerar de om vad en låginkomsttagare på orten har råd med.

Några hänvisar till barnperspektivet och att det är barnets behov som får styra vad som kan beviljas och inte. Vi har sett att de flesta beskriver att man i svårare ärenden söker efter att finna en norm inom den egna arbetsgruppen för vad som kan anses vara skäligt och därefter

göra likadant i liknande ärenden. Arbetsledare, i de här fallen förste socialsekreterare blir en viktig person eller funktion för att samla upp diskussionerna om vad som kan anses vara skäligt. I förhållande till handlingsutrymmet kunde vi se att socialsekreterarna i vår studie beskriver sitt handlingsutrymme som stora gråzoner i arbetet. Det är inte svart eller vitt, och ju mer komplicerat ett ärende är desto svårare blir det. Med Socialtjänstlagen som ramlag finns det dessutom utrymme för att fatta olikartade beslut samt även sätt att tolka och förhålla sig till lagen på.

Vi frågade socialsekreterarna huruvida de såg att godtycklighet fanns med i bedömningarna om rätten till bistånd. Vi uppfattade att de beskrev att det finns ett utrymme för egna tolkningar av lagen och att det finns risk för att man som enskild socialsekreterare premierar de klienter som har lärt sig systemet och inte krånglar. En av respondenterna framförde att det förekommer resonemang bland socialsekreterare om att klienten kan behöva mutas för att situationer ibland kräver det. För att undvika godtycklighet uppgav våra respondenter att de lägger tid på att diskutera olika ärenden i sin arbetsgrupp och med sin arbetsledare. Detta för att försöka hitta riktlinjer och med dessa göra likartade bedömningar i samma ärenden.

5.2 Avslutande diskussion

Vi påbörjade den här uppsatsen utifrån en tidningsartikel i tidningen Göteborgs Posten (2009). Den tar upp ett ärende där en man ansöker om bistånd i form av potensmedlet Viagra. Utifrån artikeln väcktes vår nyfikenhet kring området då vi tyckte att det framkom hur svårt det är för den professionelle att förhålla sig och fatta beslut relaterat till begreppet skälig levnadsnivå. Detta då det inte finns några tydliga ramar kring begreppet utan att det måste ses specifikt vid varje uppkommen situation. Vi själva hade vid tillfället då vi hittade artikeln ingen större erfarenhet av arbetet med ekonomiskt bistånd och begreppet i sig. Men det väckte en lust hos oss om att utgå ifrån de professionella och deras syn och förhållande till begreppet. Vi hade då en syn kring begreppet skälig levnadsnivå att det var ett svårförklarligt och mångfacetterad område. I den här slutdiskussionen kommer vi att dela med oss av tankegångar och funderingar kring vår studie.

I vår studie har vi sett att socialsekreterarna i sitt beslutsfattande påvisat att en central faktor inom ekonomiskt bistånd är begreppet skälig levnadsnivå. Skälig levnadsnivå beskrivs som en

minimistandard som man bör klara sig på. För att beskriva begreppet skälig levnadsnivå vid beslut så resonerar de om vad en låginkomsttagare på orten har råd med.

I deras resonemang kring detta tycker vi oss se att socialsekreterarna resonerar och förhåller sig till begreppen, men vi har inte sett att någon har definierat vad skälig levnadsnivå är samt vad en låginkomsttagare på orten är. Vi kan liksom Angelin (2009), uppmärksamma att det i bedömningen av vad som är ett behov, och hur mycket som behövs för att det skall anses skäligt, alltid medför subjektiva och normativa komponenter (Angelin, 2009).

Våra respondenter för resonemang om att avslå ansökan om ett beviljande skulle medföra att den biståndssökandes levnadsstandard skulle överstiga vad en låginkomsttagare på orten skulle kunna räkna med. Enligt statistik från SCB (2012) om hushållen i Sverige har den ekonomiska standarden ökat under 2000 talet. Ökningen har varit betydligt större för de med arbete än de som står utanför arbetsmarknaden. Det relativa avståndet mellan människors inkomster i Sverige har ökat. När hushållen i allmänhet får det bättre ställt förändras möjligheten att fördela sina inkomster på nya poster. Exempelvis kan det idag troligtvis anses att det tillhör den allmänna livsstilen att ha tillgång till dator hemma och att de flesta kan köpa en ny tv om den gamla går sönder.

Detta är dock inte en självklarhet för försörjningsstödstagare i det fall riksnormen används som ett tak för vad som kan beviljas ihop med en förutfattad mening av vad människor i närområdet brukar kosta på sig. Eftersom hushållen i allmänhet har fått det bättre skulle det kunna betyda att kostnaden för en språkresa inte är orimlig för de flesta, även de som räknas som låginkomsttagare. Townsend (1979) menar att fattigdom endast kan förklaras som en påtvingad avvikelse från den allmänna livsstilen (Townsend, 1979). Det han skriver om avvikelse från den allmänna livsstilen kan relateras till begreppet skälig levnadsnivå som bedöms i relation till det omgivande samhället. Ifall man då idag inte anser att det är skäligt med dator i hemmet så skulle man kunna relatera det till att den individen är depriverad på den punkten då det i Sverige idag mer eller mindre ses som norm att ha en egen dator.

Townsend (1979) menar att vara depriverad är att vara utestängd från konventioner, konsumtion och sociala aktiviteter. Deprivation kan framträda både som en social företeelse och materiell och den är lika allvarlig var den än uppträder. Man kan ha mat, tak över huvudet och ändå vara depriverad. De flesta kan någon gång vara depriverade då de inte har råd med

det som de flesta runt dem har råd med, men det är när man gång på gång stängs ute från konventioner, konsumtion och sociala aktiviteter som man först kan tala om att en person lever i fattigdom (Townsend, 1979). Utifrån det han tar upp gällande deprivation tänker vi oss att det avslagsbeslut som samtliga respondenter fattar avseende första vinjetten är baserat på deras förförståelse om vad en låginkomsttagare har råd med.

Eftersom denna förförståelse nödvändigtvis inte helt överensstämmer med samhället idag enligt vår tolkning så riskerar socialsekreterarna att försätta de klienter de möter i deprivation vilket ifall det upprepas kan leda till fattigdom.

Gällande barnperspektivet så har vi inte kunnat se att socialsekreterarna inom ekonomiskt bistånd har fört några fördjupade resonemang kring det. Men eftersom vi inte har sett några skriftliga beslut så kan vi inte dra några större slutsatser kring det hela. I Socialstyrelsens särskilda granskning visar de på att barnperspektivet ofta används som en formsak utan att användas till faktisk handling (Socialstyrelsen, 2012). I vår studie har vi inte specifikt frågat om barnperspektivet så som Socialstyrelsen beskriver det, men ett tydligt mönster är att respondenterna beskriver hur de tar hänsyn till att familjen i vinjetten är en barnfamilj.

Socialstyrelsen (2012) förklarar att det enligt flera undersökningar fortfarande brister vid handläggningen av ekonomiskt bistånd ifråga om kompetens, politisk styrning och metodutveckling för att kunna använda sig av ett barnperspektiv i samklang med FNs barnkonvention som speglas i Socialtjänstlagens krav (Socialstyrelsen, 2012).

Vi kan bara spekulera kring det Socialstyrelsen för fram ovan. Vi gör antagandet att kompetens och metodutveckling kanske inte alla gånger är ett prioriterat område inom vissa förvaltningar. Det skulle även kunna vara ekonomiska ramar och politiska intentioner som har inflytande över hur prioriterat område det är.

Gällande handlingsutrymme så menar Johnsson, Laanemets och Svensson (2008) att den professionelle kan förhålla sig samt agera i förhållande till handlingsutrymmet på fyra olika sätt. Det första är att följa organisationens riktlinjer och förklara för klienten att det här är de regler som finns och att de måste följas rättviseproblem (Johnsson et al., 2008). I vår studie har vi sett att flertalet av socialsekreterarna för diskussioner på det sättet när det kommer till

vinjett nummer ett i vår studie. ”Så här ser reglerna ut tyvärr”, är en av kommentarerna som återkom kring den vinjetten.

Då Socialtjänstlagen är en ramlag så kan respektive kommun utforma sina egna riktlinjer som socialsekreterarna måste förhålla sig till i sitt dagliga arbete. Dessa riktlinjer definierar hur stort handlingsutrymme respektive socialsekreterare har i sitt beslutsfattande. Som vi uppfattar det utifrån vår studie samt Johnsson, Laanemets och Svensson (2008) beskrivning så är socialsekreterarnas handlingsutrymme i relation till organisationens riktlinjer obetydligt eller minimalt. Det kan antas att rätts-praxis har definierat dessa riktlinjer, i så fall så kan det ses som att socialsekreterarnas handlingsutrymme i denna fråga inte existerar. Detta då praxis tydligt definierar handlingsutrymmet.

Det andra sättet som Johnsson, Laanemets och Svensson (2008) beskriver är att arbeta inifrån för att förändring skall ske. Här får de professionella påtala de problem som de finner för chefer och övriga i organisationen och verka för att handlingsutrymmet utökas. I vår studie har nästan samtliga respondenter beskrivit ett sätt där de kan använda organisationen för att utvidga det handlingsutrymme som de har i det dagliga arbetet. Ett sätt är att ta upp ärendet det gäller med sin förste socialsekreterare, som i sin yrkesroll har en högre delegation och även ett större handlingsutrymme, för att på så sätt utöka sitt handlingsutrymme och fatta det beslut man anser är rätt. Det som vi kan anta är av vikt är att socialsekreterarna är samstämmiga samt har inhämtat relevant kunskap för att kunna utvidga sitt handlingsutrymme. Michael Lipsky (1980) definierade socialarbetare som stod i direktkontakt med klienten med orden, frontlinjebyråkrat, gräsrotsbyråkrat eller gatubyråkrat. Utifrån hans perspektiv relaterat till vår studie gällande handlingsutrymme så ser vi den professionelle som den som är i kontakt med klienten och den kontext som råder just då. Ifall den professionelle finner orimligheter kring riktlinjer vid handläggningen bör den föra vidare det till sin arbetsledning.

Johnsson, Laanemets & Svensson (2008) nämner att det tredje sättet att hantera handlingsutrymmet på, är att arbeta utifrån för förändring. Det kan ske genom att väcka debatt i hur orimlig en regel är rättviseproblem (Johnsson et al., 2008). I vår studie har vi funnit flera respondenter som påtalade situationer där de tycker att en lag eller riktlinje är orimlig. I vissa fall har de då har väckt diskussion på arbetsplatsen. Det vi antar är av betydelse är att uppmärksamma hur arbetsledningen och förvaltningen förhåller sig samt tolkar lag och riktlinjer. Det kan antas åligga den enskilde socialsekreteraren samt kollegor att uppmärksamma

detta under ärendegenomgångar eller att lyfta frågorna högre upp ifall det skulle vara nödvändigt.

Johnsson, Laanemets och Svensson (2008) för fram att det fjärde sättet att hantera handlingsutrymmet på är att gå runt problemet och hitta en lösning vid sidan av reglerna utan att nämna problemet rättviseproblem (Johnsson et al., 2008). I vår studie kunde vi se att en del respondenter hanterade handlingsutrymmet genom att gå runt problemet. Det betydde att respondenterna hjälpte klienten med en fondansökan. Detta då de inte kunde bevilja bistånd till den enskilde enligt riktlinjerna, men de såg att klienten hade ett behov.

Som vi tolkar det utifrån vår studie i relation till det Johnsson, Laanemets och Svensson (2008) för fram, så har Socialsekreterarna handlingsutrymme i sitt arbete genom att i en stor utsträckning vid sidan av regelverket ansöka om fondmedel ifrån ideella organisationer för att hjälpa klienten, då denne har ett behov som inte kan tillgodoses på annat sätt. Vi antar att viljan till att göra det handlar mycket om deras egna prioriteringar i arbetet, det vill säga har de tid över så tror vi att de hjälper klienten med en fondansökan.

Vi frågade socialsekreterarna huruvida de ansåg att godtycklighet fanns med i bedömningarna gällande rätten till bistånd. De beskrev att det fanns ett utrymme för egna tolkningar av lagen och att det fanns en risk för att man som enskild socialsekreterare premierade de klienter som hade lärt sig systemet och inte krånglade. Byberg (2002) menar att det är oroväckande att olika bedömningar görs i ett och samma ärende ur ett rättssäkerhetsperspektiv (Byberg, 2002). Det Byberg (2002) nämner är något som vi har sett att våra respondenter har givit sken av. Vi gör antagandet utifrån detta att lagstiftningen samt de lokala riktlinjerna gällande ekonomiskt bistånd i vissa fall ger socialsekreteraren makt och att denna makt kan användas godtyckligt vilket kan leda till att vissa klienter premieras. I studien har vi funnit indikatorer kring detta, det beskrevs med att besvärliga klienter skulle mutas när de var besvärliga. Vi gör antagandet att begreppet individuella bedömningar i Socialtjänstlagen inte åsyftar att besvärliga klienter skall premieras. Byberg (2002) för ett resonemang om att orsaken bakom de varierade bedömningarna och besluten kan antas finnas hos den enskilde handläggaren som fattar beslutet (Byberg, 2002).

Lipsky (1980) som myntade begreppet gräsrotsbyråkrat, betonar att gräsrotsbyråkraten oftast favoriserar de klienter som är hjälpsamma eller samarbetar i behandlingen, eller verkar vara

mottagliga till hjälpen (Lipsky, 1980). Utifrån vår studie samt det Lipsky (1980) tar upp gällande gräsrotsbyråkraten, så kan vi se att våra respondenter är medvetna om det som han menar är att de hänger de sig åt favoriserande, stereotyper och rutiner, som alla tjänar privata eller kontorets syften.

Angelin (2009) betonar i sin studie att det alltid finns med normativa komponenter vid handläggningen (Angelin, 2009). Detta är även det något som vi tolkar i våra respondenters svar. Vidare ser vi det som att man inte kan undgå att subjektiva normativa komponenter ingår vid handläggningen, detta då alla socialsekreterare har sin bakgrund och sin förförståelse. Det vi tror är av vikt är att socialsekreterare medvetandegör detta och reflekterat kring det i sitt dagliga arbete inom ekonomiskt bistånd. Vidare kan det antas att det är av vikt att detta tas upp och belyses på arbetsplatsen för att motverka detta.

För att undvika godtycklighet uppgav våra respondenter att de lägger tid på att diskutera olika ärenden i sin arbetsgrupp och med sin arbetsledare. Detta för att försöka hitta riktlinjer och med dessa göra likartade bedömningar i samma ärenden. Stranz (2007) fann i sin studie att mycket tyder på att klienterna i omfattande utsträckning är i händerna på socialsekreterarens godtycke och att förutsebarheten för de bidragssökande är begränsat (Stranz, 2007).

5.3 Förslag på vidare forskning

Vi har i vår undersökning hänvisat till de studier om relativ fattigdom som Townsend (1979) och därefter Mack och Lansley (1985) använt sig av där resultatet presenterats med ett deprivationsindex. Där har medborgarna i samhället deltagit i en studie och fått svara på vad som är absolut nödvändigt för att uppnå en skälig levnadsnivå. Dessa studier är utförda i England och vi tycker att det hade varit intressant att göra en liknande studie i dagens Sverige. Samhället är under snabb utveckling, inte minst om vi ser till teknikutvecklingen. Vad som anses tillhöra den allmänna levnadsstandarden förändras och det går snabbt att hamna i utanförskap för den som saknar möjlighet att skaffa sig det som andra kan ha. Vi har sett att fattigdom är ett socialt fenomen och har mindre att göra med en inkomstnivå. Enligt Townsend (1979) så är fattigdom tidsbundet, därför vore det intressant med en undersökning där man utgår från befolkningen i samhället för att belysa dagens Sverige.

Genom Anna Angelins (2009) forskning har vi kunnat läsa om hur socialtjänstens klienter upplevde sin situation. Inspirerade av detta kan vi se att det skulle vara intressant att forska vidare om vad som bör ingå i en skälig levnadsnivå och hur fattigdom kan upplevas. Fortsatt forskning kan därför inspireras av klientens röst i större utsträckning.

6. Källförteckning

Andersson, R, Å. Bråmås & J. Hogdal (2009) Fattiga och Rika – Segregationen ökar. Rapport om inkomstklyftor och boendesegregation 1990-2006. Göteborg: Stadskansliet.

Angelin, A (2009). Den dubbla vanmaktens logik. En studie om långvarig arbetslöshet och socialbidragstagande bland unga vuxna. Lund: Social- högskolan, Lunds universitet.

Bergmark, Å., & Lundström, T. (2008). Det socialtjänstbaserade sociala arbetets organisering. i Å. Bergmark, T. Lundström, R. Minas, & S. Wiklund, Socialtjänsten i blickfånget. Stockholm: Natur och Kultur.

Byberg, I. (2002). Kontroll eller handlingsfrihet? En studie av organiseringens betydelse i socialbidragsarbetet, Rapport i socialt arbete nr 101 - 2002. Stockholm: Stockholms Universitet Institutionen för socialt arbete Socialhögskolan.

Göteborgs Posten (2009) ”Får bistånd till potensmedel” (elektronisk) Göteborgs Postens nättidnings hemsida <http://www.gp.se/nyheter/sverige/1.190781-far-bistand-till-potensmedel> (2009-11-24)

Johnsson, Laanemets & Svensson (2008). Handlingsutrymme -Utmaningar i socialt arbete, Stockholm: Natur och Kultur

Larsen, A-K. (2009). Metod helt enkelt, Lund: Gleerup

Lipsky, M. (1980). Street-level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services. New York: Russell Sage Foundation.

Mack, J. & Lansley, S. (1985). Poor Britain, London, George Allen & Unwin

May, T. (2001). Samhällsvetenskaplig forskning, Lund: Studentlitteratur AB

Repstad, P (2007). Närhet och distans, Lund: Studentlitteratur AB

Socialstyrelsen (2003) Ekonomiskt bistånd - Stöd för rättstillämpning och handläggning av ärenden i den kommunala socialtjänsten. Stockholm: Elanders Gotab AB

Socialstyrelsen (2012) Kartläggning om skälig levnadsnivå - Överensstämmelse mellan SOSFS 2003:5 och kommunernas styrdokument för ekonomiskt bistånd. Stockholm: Socialstyrelsen

Socialtjänstlagen (2001:453), SFS 2012:828, 4 kapitlet, Rätten till bistånd 1 §.

Statistiska centralbyrån, (2012) ”Redovisning på riksnivå för inkomstfördelningsundersökningen 2008” (elektronisk) SCBs hemsida http://www.scb.se/statistik/HE/HE0103/2008A02D/HE0103_2008A02D_SM_HE21SM1001.pdf (2012-12-17)

Stranz, H. (2007). Utrymme för variation - om prövning av socialbidrag. Rapport i socialt arbete nr 119. Stockholm: Institutionen för socialt arbete Stockholms universitet.

Townsend, P. (1979). Poverty in the United Kingdom, Hammondsworth: Penguin Books.

Vetenskapsrådet, (2002) Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Vällingby: Elanders Gotab

7. Bilagor

Vinjetterna

Familjen har tidigare varit aktuella gällande ekonomiskt bistånd. De har den senaste tiden det vill säga tre månader tillbaka blivit beviljade ekonomiskt bistånd enligt norm.

Familjen Svensson består av mamma Tanja 40 år, pappa Anders 43 år, dottern Anna 15 år, sonen Kalle 6 år och sonen Jakob 2.5 år. Dottern Anna är Tanjas barn från ett tidigare äktenskap med Lennart. Tanja får inget underhållsstöd från honom då han inte har arbete och nu mer bor någonstans i Danmark. Familjen har inte haft någon kontakt med Lennart på 1 år. Tanja är vårdbiträde och arbetar 75 %. Anders är industriarbetare men har nyligen blivit varslad och är därmed nu arbetslös. Innan han blev varslad arbetade han deltid. Familjen bor i ett litet radhus på fem rum och kök i ett villa område. Tanja har skulder tillsammans med Lennart från en lägenhet som de köpte under 90-talet och som de senare var tvungna att sälja till underpris. Idag är det bara Tanja som betalar tillbaka på lägenhetslånet.

Vinjett 1

Anna har i ett års tid sparat till en språkresa, hon har tillsammans med tre kompisar planerat att åka till sommaren då hon fyller 16 år. Nu har alla vännerna fått ihop till resan. Anna har med hjälp av julklappspengar, sommarjobbspengar och födelsedagspengar lyckats spara i hopp till halva resan. Resan kommer att kosta 14 000:- Anna har sparat ihop 7000:- Tania och Anders kan bidra med 1000:-. Nu ansöker familjen om resterande belopp om 6000:-

Utifrån vinjetten vilket beslut skulle du fatta?

Med vilken motivering?

Vad är avgörande faktorer för hur du fattar beslutet?

Om Anna skulle åka själv utan vännerna skulle det påverkat beslutet?

Om vare sig Anna eller familjen sparat ihop några pengar hade det påverkat beslutet?

Vinjett 2

Sonen Jakob har en tarmsjukdom som ger frekventa diarréer. Det betyder att föräldrarna byter blöja på sin son i perioder dubbelt så ofta mot vad som anses vanligt. Därför ansöker nu föräldrarna om extra blöjpengar om 700:- vid det aktuella sök tillfället.

Utifrån vinjetten vilket beslut skulle du fatta?

Med vilken motivering?

Vad är avgörande faktorer för beslutet du fattar?

Kräver du in läkarintyg som styrker Jakobs sjukdom?

Om Anders inte sköter kontakten med arbetsförmedling och det kommunala samverkansprojektet som syftar till att han skall få ett arbete, vad händer då/ hur påverkar det beslutet?

Följdfrågor

Vad anser du om det handlingsutrymme som finns kring de beslut du fattar?

Det kan anses att det finns en godtycklighet i besluten som fattas, vad anser du om det?

Finns det något tillfälle då du har haft svårt att fatta beslut, då ärendet har varit komplext?

Tror du att du och dina kollegor oftast fattar likalydande beslut?

Diskuterar ni om ni bedömer skälig levnadsnivå på samma sätt?

Görs det en annorlunda bedömning när barn är med i bilden?

Tänker du annorlunda kring begreppet skälig levnadsnivå gällande barnfamiljer än till exempel ensamstående?